

LO MON INVISIBLE
EN LA
LITERATURA CATALANA
APÉNDICE

ERA que 's puga compendrer la importancia que 's doná á la narració que acabám de publicar, y la influencia que degué exercir en aquellas piadosas generacions, posám á continuació lo comentari ó judici catequístich-teológich que 'n feu lo R. P. F. Francesch de Canet de Rosselló, ja que ab ell, ensemps pot saborejarse un fragment de, no mal escrita, prosa catalana, del primer terç del segle xvii, y formarse idea del estat dels coneixements científichs de ensenyants y ensenyats.

Diu lo referit judici lo que á continuació 's llegeix:

«Despues de haverli llegit á dit Porter tot lo que aquí está contingut, li demanè algunas cosas de la entrada en lo Infern.

»*Primo*: ab que forma veu allí las ánimas dels condempnats y als Dimonis, si li feyan algun mal, y essent lloch de tenebras, com podia ell veurer y afirmar lo que habia vist. A lo qual me respongué: que li apareixia que aquell lloch era molt clar y veyá las ánimas dels condempnats y Dimonis ab formas visibles proporcionadas als ulls corporals y encara s'espantava de veurerho, ço es ditas cosas, perque aquell foch li apareixia blau y ruent; pero no li feu ningun mal, ni sentí alguna calor que li pogués danyar, ántes bé ells confessaven que jo los atormentava en invocar los noms de Jesús y María, y fer lo senyal de la creu y que los pesava que jo fos entrat allí.

»En quant á la claretat que veyá, encara que en lo Infern hi há tenebras palpables que atormentan als condempnats, en assó diu y confessa Alexandro de Alès y St. Cirilo, que los ulls dels condempnats tindrán llum pera veurer en lo Infern aquellas espantosas figuras, visions y objectes horribilissims, la vista dels quals causarà grandíssim temor y espant, y per altra part patirán tenebras obscuras que las imaginarán com á sombra de la mort. De estas sombras parlá Christo S. N. quan digué aquellas paraulas de tanta consideració: *Filii autem regni efficientur in tenebras exteriores*, en pena de sos pecats comesos per la ceguedat de sas ignorancias crassas y maliciosas, y encara que en lo Infern hi hágia foch, que havia de ser resplendent y per lo mateix cas apar que no hi havia de haver tenebras, ja respon Nicolau de Lira, que aquell foch per ser posat en lo centro de la terra, es fumós y obscur y no resplendeix, per demostrar als condempnats alguna consolació y alivio per los pecats. Pues com dit Porter no fos entrat en lo Infern per causa de sos pecats, se havia de creurer piament que estava en gracia de Dèu, ni Dèu N. S. lo havia condemnat per estarse en aquell lloch, ni estava baix la jurisdicció dels dimonis conformes están los condempnats, perço no li poguerem fer ningun dany, ni patia tenebras exteriors, com se veu en las noticias que donava dels condempnats que havia vistos, sinó que li succehí com als fills de Israel quan estaven en Egipte, que tenian los ulls molt clars y veyan lo Sol per ser amichs de Deu, pero al contrari los Egipcis, estavan en tenebras grans y palpables en paga y cástich de sos pecats, per ser enemichs de Dèu. De aqueixa manera estava Porter en lo Infern, que es lloch de tenebras, diu que no las sentí, sino que hi veu clarament en tots aquells llocs que li foren amostrats, y los condempnats y conegué á molts que los havia vistos en aquest mon y sabia molt bé lo perque hi estavan perque li deya lo Dimoni.

»*Segon*: com sabia las causas que demana dita deposició, perque tal y tal eran condemnats no habent ell conegut á molts y ell á qui ho demaná y qui li deya qui eran aquells tals? Respongué: que los

dimonis y particularment aquell que lo havia portat en aquell puesto y li prometé de ferli veurer al notari Bonsoms.

»Mes li demaní si en lo temps que estigué en lo Infern si tingué fam, sed? Me digué que no tenia ninguna d' aqueixas fins á tant que fou fora del Infern, com dalt está dit y confirmat. Per lo qual se veu que Deu feu un gran miracle en aquest home de moltes maneras, per certificarnos com guarda Dèu als bons y castiga als mals.»

NOTAS

GRAT nos hauria estat poder il·lustrar ab algunas NOTAS lo treball que precedeix. Pera alcanstarho era indispensable disposar de més temps del que 'ns concedeixen nostras habituals ocupacions.

Ab tot, algunas novas havém adquirít que son prou importants pera que, atés lo fí que 'ns proposarem, pogám de ellas fer cas omis. A continuació las donám, en la confiança de que personas, més que nosaltres prácticas en la historia íntima de las encontradas á que la narració 's refereix, podrán, per ellas guiadas, il·lustrar, si de semblant distinció la consideran digna, la narració del *espantós viatge fet al Infern per Pere Porter*.

Pera terminar nos limitarém á dir que no deduhirem conseqüencia alguna dels fets que en lo llibre quedan consignats, ab tot y que arguments nos donarian pera probar que ja que los temps en que vivim, están molt lluny d' ésser excelents, no 'ls portavan gran ventatja, y pot ser, pot ser estaban dessota dels nostres, altres que sens proposan com detxado de virtuts.

MOSSEN JORDÁ—p. 18.

Vanas han estat quantas investigacions havém fet, en las quals nos ha ajudat nostre benvolgut amich En Pere Rosselló, Secretari de la Junta del Hospital de Sta. Creu. Estám casi segurs de que existí; mes presumim també

que l' autor del *Viatje* tindria en vers ell algun ressentiment personal, quan lo feya blanch de la animadversió per un pecat que devia ésser en aquells temps molt freqüent, ja que en las Constitucions sinodals dictadas pel Bisbe Arévalo que, segons deixám consignat, ocupá la Seu de Gerona en los anys de 1598 á 1611, se prevé entre altrás cosas, Llib III, tit. XVII, cap. I, que «pera evitar escándols, no pugan los fills dels clergues servir en las iglesias ahont servescan llurs pares, y que los ordenats *in sacris* no pugan rebre en llurs casas bandolers.» FLOREZ. *España Sagrada* XLIV, 135.

FELIP ROGER—p. 81, nota 1.

Haventnos dirigit al distingit catalanista En Felip de Saleta y Palomeras, actualment resident en Madrid, que té coneguts y estudiats molts arxius municipals y parroquials de la provincia de Gerona, nos contestá ab carta de 11 de Febrer, després de planyers de no podernos proporcionar las noticias que li demanavam, per no tenir á má notas ni documents que té recullidas y copiats, y d' oferirnos escriurer á personas de sa confiança pera que 'ns donassen las que ellas tinguessen, per tot lo qual aprofitám la present conjuntura pera mostrarli nostre agraument,—«que en 1617 era Batlle de Calella un Johán Batista Roger, fill probablement del Felip mencionat en lo *Viatje*, segons se despren d' un document que traduhit del llatí es del tenor següent:

«Convocat y congregat l' honorable Consell general format en lo present y corrent any, dels homes singulars y habitants en la Vila y parroquia de Santa María y S. Nicolau de Calella del terme de Montpalau, en la Capella, baix la invocació de St. Telm constituda dins dita Vila, ahont dit Concell general per fets y negocis comuns y referents á dita Universitat, y al bé d' ella concernints, de temps inmemorial sol y acostuma convocar y congregarse, ab llicencia primerament demanada y obtinguda del honorable Amador Prim, regint la Batllía de la Vila y parroquia de Calella lo noble senyor

En Batista Roger y de Barutell, en la Ciutat de Barcelona y Vila de Cèlella populat Senyor utis y propietari de dita Bāllia pèr lo Ilustríssim Senyor de dit terme de Montpalau, etc.

JELMAR BONSOMS—p. 82.

Lo referit Sr. Saleta nos escrivia en la referida carta de 11 de Febrer:

«Respecte al Notari propietari de las escripturas de Tordera y Hostalrich, opino que degué apellidarse Bonsoms, puig existeix est apellido en la comarca, portant iós de Thos y Bonsoms lo Notari que hi havia en Malgrat en los primers anys del present segle. Respecte del particular puch escriurer á son fill, Notari de dita vila fa molts anys, amich meu, que 's complaurá en servirme.»

Posteriorment en carta de 20 del referit mes de Febrer, me transcribia la contestació donada per dit Sr. Thos, Notari de Malgrat, ab la amistat del qual m' honro també ja fa molts anys, la qual estava concebuda en los següents termes:

«Jo só qui porta lo apellido matern de Bonshoms; mes no crech que haja existit en Hostalrich ni en Tordera cap Notari d' est nom. Ab tot, segons una nota que conservo del temps que regentí la Notaría de la última de ditas poblacions, hi hagué en ella un Rafel Jelmar Bonsom que exercí la professió en los anys desde 1561 al 1584, al qual probablement deu referirse vosté en sa estimada del 14 del que cursám.»

Are bé: ja tenim un Jelmar Bosom, y com lo debitori, causa del embarch que determiná lo viatge per no haberse extés la escriptura de cancellació, es de l' any 1585, ño es menester un gran esfors pera que 's compregā á qui atribuhia 'l delicté l' autor de la relació.

UN CAVALLER NOBLE etc., p. 84.

Abundants son los documents pe 'ls quals se pot venir en coneixement del estat social de nostra terra en lo temps

en que passen los fets reals ó imaginats. que en lo *Viatje*'s refereixen. Lo Sr. Saleta nos diu en la carta del 11 de Febrer de que deixám feta menció:

«Respecte de si tinch noticia de un cavaller noble que en son castell y lloch vehí á Tordera, mantenia assalariats constantment lladres y facinerosos, dech manifestarli, que tocant al camí ral que va á Tordera y avans d' arribar á dita Vila, existeixen las ruínas de un castell anomenat Palomeras, que pertany á la meva familia, per haver casat ab la pubilla un de mos ascendents. Com se vulla que D. Isidro de Saleta, en los primers anys del segle xvii estava autorisat pera mantenir y alsar á sas costas y despesas fins á cinch cents homes; y dit D. Isidro y són fill, D. Valerio, mestre de camp, defensaren constantment los Reys castellans en contra dels francesos, y de vegadas fins contra llurs paisans: y per últim y finalment, com molt prop de la demunt dita fortalesa existeixen certas covas, que per temps, segons tinch entés, foren forns de cals, y en ellas, avans de existir la carreterra, buscavan refugi los lladres y malfactors de la encontrada, 'm dona de parer que eix cavaller de qui vosté 'm parla, tinga relació ab los fets que deixo indicats.»

En un dietari del Arxiu municipal d' esta Ciutat, trobám esta noticia:

«A 26 de Septiembre de 1592, lo Virrey dona avís als Concellers, com avia fet assitiar lo Castell d' arcegol; perque Cadell se feya fort allá ab altres bandolers, y fou pres y derrocat.»

¿Quí era est Cadell? ¿Feya á est alusió l' autor del *Viatje* al Infern?

PARE MALVAT—p. 89.

Est passatge ne recorda altre á ell molt semblant, que 's troba en lo poema popular sobre l' *Infern*, escrit per Fra Jacomino de Verona, un dels primers deixebles de St. Francesch; diu aixís:

«Mes li valdria al malvat esser mort mil vegadas que viurer tant sols una hora; puig no té parent ni amich que cuidar-lo puga. Lo fill trova al pare y moltes vegadas se barallan.—«Pare, diu lo fill,

malehit sias en cos y en ánima per lo Deu que en lo cel ceneix corona. ¿Perqué mentres en lo mon estiguí no 'm reptares, en compte de més empenyerm á que mal obrás? ¡Prou me 'n recordo de que m' empaytavas ab un garrot en la má, quan s' esdevenía que no enganyava als vehins y als amichs que á nostra casa concorrian!» —Y lo Pare respon:— ¡Mala sort pugas tenir, que per mor de tu, y per ço que molt t' estimava, en semblant lloch me veig. Per tu doní á Dèu al oblit, tractant sols d' enriqueirme ab furts, usuras y arrendaments. Ab tal de que poguesses esser ben rich, poch se me 'n donava de patir nit y dia tota mena de penas y de treballs pera ferme ab castells, casals y palaus, plans y montanyas, boscos y vinyars. ¡Ah fill, ah fill, remalahit sias! puig per tu no socorria als pobres infelissos benehits de Dèu que morian de fam y de set en lo mitj del carrer!»—Aixís parlant los dos dæmnats s' abrahonan com si volguessen matarse, de manera que si possible 'ls fos arribarhi ab las dents, lo cor y lo fetje 's menjarian dintre del pit.» OZANAM. *Poetes franciscaines* (1859), 112.

FRANQUESA—p. 89.

De la existencia d' est personatge ne tenim provas auténticas en la Memoria que ab lo títol de *Plan de los canales proyectados de riego y navegacion de Urgel*, que de *Real Orden levantó el difunto D. JUAN SOLER Y FRANCA*, doná á llum en 1816 en la casa de Agustí Roca la Ilustre Junta de Comers, de esta ciutat. En ella, fentse la historia de las vicissituts perque passá lo Canal d' Urgell, se llegeix lo següent:

«Prescindiendo de los proyectos, que pudieron haberse formado en tiempos más antiguos, consta que en el reinado de Carlos I, se trató de la construccion del Canal, aunque se ignoran las providencias que se tomaron para realizarle. Felipe II lo emprendió con más teson, y comisionó á su tesorero D. Martin Juan Franquesa, del Consejo Real, quien pasó tres veces á Urgel, para disponer las nivelaciones, y levantar el plan, no ménos que para tratar con los pueblos de aquella comarca, que la mayor parte se obligaron á pagar cierto tributo al real erario, para que se encargase de la construccion. Franquesa prometió que se llevaria á efecto, y regresando á la corte dió parte al Rey de las inmensas utilidades que habian de resultar de la obra; pero ya fuese por las desavenencias que se sus-

citaron, ó por aquella fatalidad que persigue siempre y estorba las empresas más útiles, lo cierto es que no tuvo ejecucion.

DAMIÁ PUIGGENER—p. 90.

Est personatge tingué existencia real, com ho prova lo document que segueix:

«Dimars xi de Agost de MDLXXIII.

»Los magnífichs senyors concellers, i lo quart defunt, feren delli-beració y conclusió que sien pagades á Mr Damiá Berenguera Puig- gener, dos centes lliures valents dos milia reals, los quals M.ⁿ Johan Luis Cornet enbayxador de la present ciutat, ab sa lletra de cambi de Madrill (*sic*) del 1.^r de Juliol passat, trau á pagar als dits magnífichs concellers y de que les sien expedides cautheles necessaries del con- cepte ordinari.» (*Libre de deliberacions del Concell en l' any referit.* —Arxiu de la Casa de la Ciutat.)

i Ho eren: Luis Gibert, *Ciudadá*: Mr. Hieromiu Mollet, *Ciudadá*: Mr. Pascual Tuxent, *Militar*: Anthoni Polit, *Meroaden*: Barthomeu Steve, *Fuster*.

EN LA IGLESIA DE ST. JUST etc., p. 90.

¿Tindria semblant fet alguna relació ab lo que 's con- signa en lo següent, que se llegeix en la *Rúbrica de Bru- niquer*?

«A 29 de Juriol de 1579, lo Virrey demana als Consellers fassen asistencia als oficials reals y del Bisbe per entrar en Sometent á la Mercé per las qüestions del Visitador Maldonado, empero no la donan, y en 3 de Agost en *Dietari* es un memorial en dret, per mostrar com los Consellers no son obligats assistir á Sometent. Est etiam in registro litterarum, etc.»

RAL CATHALÁ BOSCATER—p. 91.

Atenent á lo que exposa SALAT en la obra titulada: *Tra- tado de las monedas labradas en el Principado de Ca- taluña*; (Barcelona, Antonio Brusi, 1818), p. 166, se

donaria dit nom als antichs *croats*, del valor dels quals s'ocupá Andreu Bosch. Lo text citat es lo següent:

«54. Andrés Bosch y Calició, escritores catalanes, sin prefijar la época, declaran que el croat valia dos sueldos de menudos de terno, y las tarifas insertas en las aritméticas de Juan Ventallol y Bernardo Vila escritas en 1521 y 1599, señalan el mismo valor, conque puede conjeturarse que en el año 1600 tenían esta estima.»

En virtut de lo que havém copiat, presumim donchs, que se 'ls donaria lo nom de *boscaters*, del autor que senyalá son valor. Ademés tenim un nou motiu pera creurer que lo *Viatje* degué esser escrit en la fetxa que deixám consignada. Est motiu consisteix en que desde 1493 fins á 1611, segons l' autor que 'ns ocupa, (p. 216), la moneda aludida se distingí indistintament ab los noms de «Reales de plata ó croats de Barcelona,» y desde l' any derrera citat fins al de 1716, se 'ls doná 'l nom de *xambergos*, ab lo qual de segur los hauria anomenat l' autor del *Viatje*, de haverlo escrit ab posterioritat al 1611 y quan ja s' estilava semblant nom, per lo mateix que no perdonava ocasió pera satirisar quants fets feya caurer en lo domini de sa jurisdicció.

LO DIA DELS MORTS QU' ERA DIMARS—p. 155 nota 1.^a

Est dato unit als demés que resultan dels noms dels personatjes qu' eran Virrey de Catalunya y Bisbes de Barcelona y Gerona, es preciosíssim pera fixar l' any en que se suposa realisat lo *Viatje*.

En efecte, tenint en compte, *Primo*: que cada 28 anys ó sia un *cicle* solar, la lletra dominical es la mateixa; y que enguany (1877) ha comensat en dilluns,—resulta que l' any 1597 deuria haver comensat també en dilluns, puig desde dit any al present, han transcorregut deu períodos de 28 anys.

Segon: que cada 4 anys n' hi há un de traspás, á fí de corretjir las diferencias que pervenen de tenir cada any

comú 52 setmanas y un dia; que 'ls anys de traspás, per tenir un dia més, portan duas lletras dominicals; y que desde 1597 á 1606, ho foren de traspás los 1600 y 1604, —resultaria que sa lletra dominical degué ésser la C y per lo tant comensar en divendres.

Ters: que en virtut de lo disposat en la *Correcció Gregoriana*, no deuhem contarse anys de traspás los que conclouen los tres primers secles, en quiscun período de quatre secles, per qual motiu no ho foren lo 1700 y lo 1800, que en los càlculs precedents havém suposat que ho foren,—resulta que no fou l' any 1606, sinó lo 1604 lo qui degué tenir per lletra dominical la C.

Quart: que essent dit any 1604 de traspás, degué tenir duas lletras dominicals: la B desde 'l dia 1.er de Janer fins al diumenje anterior al 28 de Febrer; y la C lo restant del any, havent, per lo tant, comensat dit any 1604 en disapte.

Ara bé: comensant en disapte los anys de traspás, lo dia de *Tots Sants*, 1.er de Novembre, cau en dilluns, y por conseqüent en DIMARS lo dia dels *Morts*.

Est fet, que tingué lloch en dit any, no torná á realitzar-se fins lo de 1810, en lo qual ja no eran Virrey de Catalunya ni Bisbe de Barcelona los personatjes mencionats en lo manuscrit de 1795. De tot lo qual resulta que estavam en lo cert al sentar en la *Advertencia* que lo VIATGE deu referirse als anys 1604 ó 1605, podent ara assegurar que es al de 1604.

GAYETÁ VIDAL Y VALENCIANO.

LA FACTIBLE
DIPUTACIÓ GENERAL
DE CATALUNYA

(Veurer lo número anterior)

L' augment de gasto que portés l' institució de las Diputacions generals, podria equilibrar-se ó ferse molt petit, ja perque alguna cosa val l' augment d' autonomia que tindrian las provincias naturals, ja perque podria disminuirse lo número d' empleyats dels ministeris, Direccions y altres oficinas de Madrid, puig disminuiria lo número dels assumptos que van á la cort ó capital central; molts quedarian resolts del tot en las capitals de las provincias históricas per las Diputacions generals. Al costat d' aquestas podrian los governs conservadors ó reaccionaris, recelosos del principi electiu, posarhi uns gobernadors civils generals ó regionals ab mes atribucions que 'ls qu' hi ha, ab atribucions administrativas com ministerials ó directorials.

Disminuhint lo número d' empleyats dels ministeris y direccions de Madrid, podrian disminuir ó rebaixarse los presuposits generals dels ministeris de Governació, Hisenda y Foment y lo que per aquí disminuís lo gasto,

podria aplicarse á las Diputacions generals sens augment de sacrifici per 'ls contribuents.

En quant á la latitud ó amplitud de la lley provincial, nosaltres estem per la mes ampla, posadas á salvo per la nacional las llibertats individuals y la municipal; estem per la descentralisació lata y gradualment progressiva fins á tocar-se ab la política y en quant á las provincias històriques, fins á confóndrers ab aquesta.

La majoria de las provincias d' Espanya, tant si considerem las antigas, històriques ó naturals, com las modernes, oficinescas ó artificials, s' inclina mes á las ideyas, institucions é influencias estacionarias y reaccionarias, que cap á las progressivas, lliberals ó avansadas y aquest fet se presenta com un argument poderós en favor de la centralisació, dihent los partidaris d' ella, qu' es la ciencia, la llibertat, lo progrés, y que sens ella, la major part d' Espanya 's quedaria molt mes atrassada baix tots conceptes de lo que ho está, que no es poch, sino moltíssim, que fa fredat.

Nosaltres preguntarem: Catalunya descentralisada, ab unas Diputacions provincials tant amplament facultadas per la lley provincial, com ho pujan ser per las lleys provincials d' aquestos últims anys y ab una Diputació general que tinga part de las facultats reservadas per ellas al govern, Estat ó poder central de Madrid ¿regularia, s' atrassaria, se'n aniria cap á las influencias reaccionarias? Catalunya ¿deu esperar del Estat, del centro, de Madrid, lo moviment de progrés, l' adelanto, la civilisació? Aquesta es la cuestió desde lo punt de vista de l' autonomia catalana ó del catalanisme. Per nostra part contestarem que no; que Catalunya, en punt á esprit lliberal y progressiu, pot perfectament fer *da se*, com deyan los italians. Ah! si quedés al Principat la major part de las contribucions que paga y dins d' ell se poguessen resoldrer la major part de sos assumptos per una Diputació general, encara que hi hagués un governador civil general, regional ó principal...! No passarian al devant de

Catalunya la Navarra ni las Vascongadas en materia de carreteras, instrucció, administració y demás elements de progrés; los reaccionaris, que volen als vascongats y als navarros molt descentralisats y als catalans y als demás espanyols ben centralisats, ben subjectes al Estat de Madrid, no tindrian lloch de fer comparacions entre Catalunya y lo Nord d' Espanya, entre los lligats y los deslligats, porque sent nosaltres tan lliures de la centralisació com los del Nord, sabriam aprofitar millor qu' ells la llibertat local, no la llensariam per la finestra á la veu d' interessos estrangers, ni seriam súbdits de classes «superiors».

Y no parlem sino d' administració, no volem ni podem parlar actualment de la cuestió política.

Per altra part, si lo poder legislatiu d' Espanya, lo Congrés dels diputats, las Diputacions generals que demanem y las provincials qu' hi ha, se forman á rahó d' un diputat per cada tants mils habitants, es dir, baix la basa de la població, si lo govern central es lliberal, encara que no sia dels mes avansats, la descentralisació no deixarà á las provincias naturals y artificials correr á sometrers á las influencias é institucions reaccionarias, puig las lleys nacionals, com la Constitució política y las lleys electoral, provincial y municipal, poden amparar be la llibertat, lo progrés, los drets individuals y 'ls municipals, com també 'ls provincials.

No hi ha á la capital central d' Espanya molta mes aptitud per administrar la nació, de la que pot reunir-se en las capitals de las regions històriques ó provincias naturals. Admetem qu' es difícil trobar en las provincias artificials homes prou aptes per fer bonas Diputacions provincials, mes ¿tantas aptituds se reuneixen en lo centre per fer uns bons Congressos de diputats, uns bons Senats, uns bons ministeris, unas bonas Direccions, uns bons Consells ó Juntas d' assó y d' alló? Aquesta ponderada y cacarejada aptitud y major ciencia dels homes de la capital central, pot fer il·lusió als pobres d' esprit,

als provincians senzills, als que no coneixen be lo centro, porque no hi han estat, als que 's crehuen superiors al «vulgo» dels provincians per haber estat allí; á nosaltres, que tenim ben conegut tot alló, no 'ns il-lusiona y sabem la veritat ja als nostres anys.

Buscant ó escullint per tot l' àmbit de cada provincia natural poden los electors constituir unas corporacions provincials y unas Comissions permanents ó executivas tan aptas per sa respectiva regió, com cualsevol Congrés de diputats y cualsevol ministeri ab sas Direccions, Consells y Juntas puga serho per la totalitat de la nació. Aixó si es veritat, qu' no ho afirmarem pas, que buscant ó escullint per tot l' àmbit de cada provincia artificial, sia difícil, per ser petit, constituir unas Diputacions provincials ben aptas é il-lustradas.

Ningú apren á ser lliure baix lo jou de l' esclavitud, ni á caminar estant lligat en una banqueta. Si sempre tenim la provincias molt centralisadas y ab escassas atribucions, ja may serán aptas per ser autónomas, ja may apendrán á ser lliures. Per altra part es cosa fortament injusta y que revolta, que si la majoría de las provincias naturals ó artificials es inepta per un grau d' autonomia ó de senzilla descentralisació, la minoría qu' es apta per ell tinga d' estar subjecte á las trabas de las enderreridas. Aixó es lo caball alat d' Schiller lligat ab lo pesat bou á l' arada, aixó es un viu lligat ab un cadavre. A las provincias ineptas per un grau de descentralisació, que no 'ls l' hi doni lo poder legislatiu; però las que son aptas per ell, que 'l tingan en bona rahó. ¿Per qué una mateixa lley provincial per provincias de diverses aptituds? Aixó es vestir al alt y al baix, al gros y al flach ab una sola y mateixa mida. D' esta manera, ab estas uniformitats y prenent per tipo als mes enderrerits, es fácil administrar una nació, deu imperis. Ab aquestos procediments no es estrany que cualsevol servezca per individu del poder legislatiu ó executiu de tota la nació.

Mes concedímlosho tot als adversaris de la descentrali-

sació. Nostra ideya de las Diputacions generals queda per aixó en peu.

Que tingan mes atribucions que las provincials, si 's desconfia de l' aptitud d' aquestas. Encara que 's donguin á totas las Diputacions tan pocas facultats com se vulga y que 's fasse una lley provincial tan estreta y reaccionaria com desitjen los centralistas, que concedesca las menors atribucions possibles á las provincias, que las Diputacions sian nombradas sols per la gent «com cal,» ab lo vot mes restret ó nombradas gubernativament ó indirectament per las corporacions municipals; pot haberhi per aixó las Diputacions generals. Encara que tinguesen molt pocas atribucions y fossen nombradas per un procediment poch popular, ab tal que fos lo mateix de nomenar las Diputacions provincials, servirian de molt per la causa autonómica de las provincias naturals.

Que la lley de provincias concedesca á las Diputacions provincials tant pocas facultats com la del any 45 ó l' actual; poden establirse las Diputacions generals també, donantlas algunas de las facultats reservadas al Estat, al govern central. Aixis per establir las Diputacions generals no es precisament necessari que hi hage un grau de llibertat provincial incompatible ab las ideyas y temors dels adversaris de la descentralisació. Encara mes. En atenció al atras de la gran majoria de las poblacions rurals, se podrian disminuir un tant las facultats de sos cossos municipals, passarlas á las Diputacions provincials per resguardar l' instrucció pública, los monuments artistichs y fins las llibertats personals.

Com á mal pensats respecte de las tretas de la reacció, poch han de guanyarnos, farem una protesta. La causa de la absorbcio per l' Estat, la causa centralisadora, á fi de desacreditar l' ideya y l' institució de las Diputacions generals en un pais atrassat, ignorant, desmemoriat y de poch discurs politich com l' Espanya, podria posar ditas Diputacions com Pilat posá á Jesus en lo balcó. Podria establirlas abolint las provincials ó fentlas nomenar per

un cos electoral de privilegiats, mes restret que 'l cos electoral de las demás corporacions, ó per las Diputacions provincials per excepció ó gubernativament, tot ab l' ideya de fer las Diputacions generals odiosas á la majoría de las provincias artificials y á la generalitat dels ciutadans. Aixís quedarian desacreditadas y al primer cambi de govern, l' opinió general, escassa de discurs polítich, demanaria sa abolicció. Ja quedarian enterradas per anys y anys.

Debem protestar contr' aquesta «táctica» de la reacció. Las Diputacions provincials dehuen subsistir al entorn de las generals y aquestas ser nomenadas per lo mateix procediment que las provincials. No volem que las generals sian odiosas á la majoria de las provincias, ni una institució excepcional, estranya, fora de carril y antipática á la generalitat de la gent. Per haberse d' establir las Diputacions generals ab estos characters d' odiositat y antipatia, prefeririam que no s' establissen, puig naixerian mortas; massa n' hi ha y n' hi ha hagut á Espanya de cosas é institucions bonas, utils y necessarias, qu' han nascut aixís y no han donat resultat, quedant injustament y per molt llarch temps desacreditadas.

Es molt cert qu' en nostre temps y en lo venider, ab los camins de ferro y 'ls telégrafos no 's necessitan tants governadors, diputacions y son acompanyament com hi ha, porque las ordres y disposicions se trasmeteixen ab promptitud, de manera qu' en la major part de las provincias naturals ó históricas divididas en varias artificials, ab una sola Diputació y un sol jefe civil n' hi hauria sufficient y pot ser fins á totas las provincias naturals. Y es molt cert també que tants governs civils, tantas diputacions, tantas gefaturas económicas, ab una paraula, tantas provincias favoreixen l' empleomania. Per aquest motiu opinem, que per alguns anys deurian conservarse las provincias artificials al entorn de las naturals, puig si 's tractés d' abolir aquestas y disminuir lo número de empleyats, la majoria d' Espanya se mouria en contra de

l' institució de las Diputacions generals, desde 'l moment que 's volgués que fossen las úniques. Desde l' any 33 ó 34 fins al dia d' avuy, tots los partits han conservat y anat admetent las provincias artificials, porque tots hi troban son compte, mes empleyos y si un sol ó un grupo d' ells tractés de suprimirlas, los altres pendrian la sua restauració com bandera, presentanla com llibertadora ó emancipadora, ó com conservadora, segons lo color dels qu' haguessen suprimit ditas provincias. Y no convé per la restauració del esprit provincial, que las Diputacions generals de las provincias històriques que demanem sian cosa d' un ó de poch partits; sino que tots las accepten, com ha succehit ab las provincias artificials y sas diputacions, no sigués cas que las generals fossen tretas y posadas á cada un dels frequentíssims cambis de govern, pronunciaments, reaccions, revolucions qu' ocorren. Pocas desgracias pitjors podrian succehirli á l' institució que demanem, que trobarse sols en lo programa dels partits reaccionaris ó conservadors, puig viuria poch y malament, desacreditada; en cas de ser acceptada sols per un partit ó per un grupo de partits, qu' ho fos per 'ls avansats, progressius.

Molt be 'ns recordem de que l' any 73, cuant se tractaba d' alzar á la categoria d' Estats confederats las provincias naturals, un dels obstacles mes grans que trobá aquesta ideya fou l' oposició de las provincias artificials, que 's creyan amenassadas d' abolicció y volian pujar á la categoria de tals Estats. L' absurda ideya d' alzarlas á tal grau d' autonomia, fou la gran arma dels reaccionaris, dels centralistas; ab ella desbarataren tot lo plan de excentralisació política, finjintse mes decentralistas que 'ls federalistas de veritat. L' ideya de ser abolidas exasperá á las provincias artificials que no quedaban residencia dels Estats federats, las capitals petites y sas provincias que temian perdre sas Diputacions, sos gobernadors y son acompanyament d' empleyats; s' alsaren contra l' institució dels Estats confederats sols á las provincias naturals y la forma lògica, consequent, natural y verdadera de la de-

centralisació política, de la federació á Espanya, trobá la major oposició dins del mateix partit que sustentaba aquest principi polítich.

No volem qu' á las provincias naturals y á sas Diputacions generals els hi passe lo mateix, no volem que la gran majoria de las provincias artificials, unas 31 ó 32 entre 42 y una gran part de l' opinió pública s' alsen contra d' aquellas per lo temor de ser aquestas abolidas ó suprimidas y per lo de perdre un gran caudal de empleos (1). Per aixó demanem que las provincias artificials queden ab mes ó menos facultats; pero que no sian abolidas per las naturals.

Una nació acostumada á la veritable complicació de la centralisació administrativa, no te cosa que recelar de las Diputacions generals de las provincias históricas, avans be ab aquestas los que no son de la provincia madrilenya s' estalviarian d' anar ó acudir per tants assumptos á Madrid, puig part de las atribucions sobre las provincias que 's reserva l' Estat, passarian á las Diputacions generals y á Valladolid ó Burgos, Badajoz, Murcia, Oviedo, Sevilla, Granada. Lleó, Saragossa, Barcelona, Valencia, Murcia, Pamplona etc., se resoldrian y despacharian moltes cosas que necessitan ara anar á la Cort.

Si influirian las Diputacions generals y la restauració de las provincias naturals en lo esprit provincial, si obrarian per la renaxensa d' aquest las institucions que demanem y com ho farian, no tenim que dirho als provincialistas. Bastará qu' ho preguntin als partidaris de la centralisació y l' oposició d' ells els il·lustrará. Ja sabem que las Diputacions generals no son l' única ni la mes poderosa institució per la renaxensa del esprit provincial. Son un *minimum*, però quant en molt temps no hi ha esperansa d' obtenir mes, es consequent demanar al menos aquesta institució.

No 'ns cansarem de repetir, que las atribucions de las Diputacions generals no deurian treurers de las que la lley concedís á las provincials, sino de las reservadas al Estat,

puig no tractem de que ab las generals s' aumante, sino que 's disminuesca la centralisació y no volem que sigan aborridas per la majoria de las provincias artificials y aixó succehiria si las Diputacions generals se posessen á expensas de las facultats de las provincials. Per evitar aquesta animadversió letal per las generals, la lley que las establis no deuria concedir á las provincias artificials menos facultats ó atribucions de las que 'ls concedesca la lley vijent avuy dia, puig en quant á llibertat local ó sia provincial y municipal, després de la qu' hi ha hagut desde l' any 69 al 76, no pot reularse mes que la legislació vigent, sens fer odiosa tota institució que coincidís ab la recluda ó reacció major. Convé que ningun odi ni antipatia susciten las Diputacions generals en l' opinió favorable al decentralisme, puig lo temps á venir es d' aquest.

Demaneu que las Diputacions generals sian nomenadas per lo mateix procediment que las provincials, porque no 'ls convé que aparescan com mes aristocráticas que las altrás. Si fossen elegidas indirectament ó per un número petit de electors, privilegiats, sent las Diputacions provincials elegidas directament ó per major número de ciutadans, las generals serian odiosas al esprit popular, avansat y facilment s' abolirian en un país ahont se judica principalment per impressions momentáneas. Tenim por de que si las Diputacions generals fossen nomenadas per un procediment menos popular que las provincials, los partits populars mes aviat las abolirian per aristocráticas, que no las conservarian fentlas nomenar popularment.

Habent parlat tantas vegadas de provincias naturals y de provincias artificials, posarem una taula d' unas y altrás.

Provincias naturals, á las que corresponen Diputacions generals: Galicia, Estremadura, Castella la Nova, Castella la Vella, (ó las duas reunidas en una), Lleó, Asturias, (ó unidas en una sola estas duas), Aragó, Valencia, Murcia, Catalunya, Andalusia ó Granada y Sevilla, Navarra, Alava, Viscaya, Guipuscoa, las Balears y

las Canarias. Las set últimas encara que son petitas y de las actuals, son naturals, históricas (2).

Provincias artificials, á las que corresponen Diputacions provincials: La Coruña, Lugo, Orense, Pontevedra, Badajoz, Cáceres, Madrid, Toledo, Ciudad-Real, Cuenca, Guadalajara, Burgos, Segovia, Avila, Soria, Logroño, Santander, Valladolid, Palencia, Lleó, Salamanca, Zamora, Saragossa, Huesca, Teruel, Valencia, Alicante, Castelló de la Plana, Murcia, Albacete, Barcelona, Tarragona, Lleyda, Gerona, Granada, Almeria, Málaga, Sevilla, Cadiz, Huelva, Córdoba y Jaen. Las onse, tot lo mes, que van de cursiva, serian las que conservarian Diputació, la general, encara que las provincias artificials fossen abolidas.

Demaneñem ó proposem no sols per Catalunya, sino per las demás provincias naturals, per dos motius; perquè ab lo sistema unitari ó centralista, no 's farà una lley provincial expressa per 'ls catalans, sino per tots ó per ningún y perquè lo grau de descentralisació y d' esprit provincial que portaria l' institució de las Diputacions generals, seria bo per tota Espanya.

La residencia d' aquestas, com está posada la de las provincials, la posariam á la capital de la respectiva provincia natural, perquè l' esprit de progrés, la cultura, las vias de comunicació facils, las corporacions consultivas, etc., son majors en las poblacions grans; al número de aquestas pertanyen la major part de las capitals de provincias naturals y tenen además importancia y significació históricas. Aixís com de las capitals de las provincias actuals no 's destorban los ajuntaments y las Diputacions, ni á Madrid las Corts, la Diputació provincial y l' Ajuntament, ni á Viena, Berna y Berlin los Congressos lejislatius imperials y federals ab los particulars dels Estats autriach, bernés y prusià, tampoch tindrian perquè deguessen tropessar unas ab altres las Diputacions generals y las provincials, que residissen en una mateixa ciutat.

Donant á las Diputacions generals y als gobernadors

civils generals part de las atribucions administrativas reservadas al Estat ó al govern sobre las Diputacions provincials y 'ls governadors civils actuals, no tindriam major complicació administrativa, ans be menos, puig no fora necessari acudir tant y tant á Madrid; allí no s' acumularian ni entropessarian tants assumptos y 's desconcentraria un poch aquell centro congestionat y amenassat de derramament y feridura.

En quant á locals, ignorém los que podrian donarse á las Diputacions generals de las altres provincias naturals; en la nostra lo palau ó Casa de la Diputació, á Barcelona, té lloch per abduas Diputacions, si l' Audiencia, ficada en aquell edifici per Felip V, passés á un altre. ³

Ab las Diputacions generals demaném lo *mínimum* de lo que desitjariam per la restauració del esprit provincial y de l' Espanya; tant *mínimum*, qu' aquestas corporacions caben baix lo sistema unitari, desde la monarquía constitucional més acostada á la absoluta, fins á la república democrática més descentralisada, caben ab un petit grau de descentralisació administrativa y dins lo més alt grau d' aquesta descentralisació; tant caben baix l' actual govern, com baix lo dels mesos de juny y juliol de l' any 73. Mes considerém inútil en l' actualitat demanar ó proposar més qu' una institució que no dependeix del sistema polítich precisament. Per aixó, si bé considerém que per la renaixensa d' Espanya per un esprit provincial nou, jove, frater-nal, digne del sigle XIX y dels següents, hi ha medis de més virtut y fortalesa que las Diputacions generals, com son medis més relacionats ab las qüestions políticas, no 'n parlém en l' actualitat en las pàginas d' aquesta revista. Ab lo favor de que la centralisació politica y fins l' administrativa gosan en lo poder y en l' opinió pública, en los partits y fora d' ells y ab los obstacles que troba la lliure emissió del pensament, no fora possible ni útil proposar avuy en dia aquí medis de més eficacia per avivar l' esprit provincial y donarli bona direcció. Reduimnos, donchs, á un de bastanta virtualitat, de fácil aplicació práctica y molt independent de la política.

Aixís y tot, no evitarem la nota, que 'ns té sense cuidado, d' «impenitents y d' insensats.» Creyem en la ciencia médica y en la matemática encára que hi ha matasans, curanderos y péssims calculadors, puig veyém sabis metjes y calculadors exactíssims. Aixís mateix creyém en la ciencia de la descentralisació gradual y progressiva, política, á pesar de tot quant baix lo nom d' ella havém tingut la desgracia de veurer á Espanya, puig veyém nacions il-lustradas ahont produheix molts beneficis.

Mes si no 's tracta de restablir l' esprit local, si no 's vol la renaixensa del provincial, llavors está en son lloch la centralisació, fins l' administrativa, hi están las provincias artificials deslligadas unas d' altrás, unidas directament sols ab lo centro y están fora de lloch tots los treballs catalanistas fins en literatura. Si la renaixensa del esprit provincial l' hi convé á Espanya, si 'ls convé á sas provincias naturals, als espanyols en general y á la causa del progrés ó avansament en nostra nació; aquesta es altra cuestió, no pas nova, que per nostra part resolém afirmativament. Los que la resolgan per la negativá, negarán també l' utilitat de la nova institució de quí parlém; es molt natural.

Mes lo nostre propósit no es diseutir aquí l' utilitat, la necessitat imperiosa de que renasca l' esprit provincial; sino únicament parlar de las Diputacions generals que proposém, com un dels medis per contribuir á esta renaixensa.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

1 Dihém 31 ó 32 perquè la divisió de l' Andalusia en duas provincias històriques, Granada y Sevilla, és molt natural. Las set provincias següents: Álava, Asturias, las Baleares, las Canarias, Guipuzcoa, Navarra y Vizcaya, son naturals, històriques, geogràfiques y etnològiques, encara que tant petites com las artificials.

2 Si d' ab duas Castellas se 'n fes una sola provincia natural, tal volta Valladolid està millor situada per capital d' ella, que Búrgos, Madrid y Toledo, y si Castella la Vella y Lleó constituïssin una sola provincia, tal volta Valladolid estaria millor situada per capital d' ella, que Lleó y Burgos.

L' unió d' ab duas Castellas en una sola provincia gran, natural, pot sostenir-se; lo mateix que la de Lleó y Asturias en una sola y la de tota l' Andalusia en una.

Podria discutir-se si las Vascongadas ó ellas y Navarra formarian una sola provincia natural, ab una Diputació general, deixant, com se suposa, á cada qual sa Diputació particular. Mes no cal mirar la població ni la grandaria, sino l' historia y l' etnologia, per senyalar las provincias naturals.

3 Es aquest un lloch oportú per fer notar la bárbara profanació històrica y artística que la tirania dels *butiflers* y de son govern de Felip V cometé á la Casa de la Diputació de Catalunya. Abolida en 1714 aquesta corporació junt ab las Corts catalanas y Juntas de Brassos ó Estaments que representaba, la gran sala antiga de la mateixa Diputació, rival del Saló de San Jordi, ab son sostre de fusta treballat y daurat, fou partida per parets en tres ó quatre salas, per col·locar las de l' Audiencia y l' hermosíssim portxe del pati dels tarongers fou aparellat per fer entrades á aquestos compartiments y per fer oficinas curials. En aquest estat permaneceix encara avuy en dia dita sala de l' antiga Diputació y de Juntas de brassos, sala qu' era molt admirada; fins la celebren obras dels sigles XVII y XVIII que no parlan de la de San Jordi. Los cuadros, tapissos y pinturas de las parets desaparegueren per emblanquinar aquestas y col·locarhi 'ls dosser de las salas del tribunal en que fou dividida aquella de la Representació nacional de Catalunya. De manera qu' á la Casa de la Diputació hi habia aquesta gran sala del pati dels tarongers, malograda per posarhi l' Audiencia y la de San Jordi.

Pobre ideya del porvenir provincial tingueren aquellas Diputacions modernes qu' á la fatxada principal de la Casa de la Diputació, sobre l'acampelleta de San Jordi, hi posaren una lápida ahont se lleigia *Diputacion provincial* y sobre l' arch de la porta un retol que diu lo mateix. ¿Qui 'ls digué á las Diputacions que posaren aquells retols d' una manera qu' un d' ells ab gran dificultat podrà esborrarse, qu' algun dia no hi hauria allí

altra corporació? ¡Quina vista mes curta! Quin punt de mira mes baix! La lápida fou treta quant se restaurá la fatxada anys enderrera; mes hi ha quedat lo senyal de haberi sigut, encara que 's treballá molt per esborrar-la. L' incripció passá al demunt del arch de la porta, ahont no corresponia posarhi cosa alguna y ab dificultat podria borrarse la senyal d' haberhi sigut; de modo, qu' al restaurarse la fatxada, al traurer la lápida ab lo retol *Diputacion provincial* y al treballar molt per esborrar la marca de la lápida, se cometé una nova profanació posant lo dit retol sobre l' arch de la porta.

SERMÓ DEL BISBATÓ

SÁTIRA SOBRE COSTUMS DEL SEGLE XV, EXTRACTADA DE UN VOLUM M. S. QUE 'S GUARDA ENTRE L'S CURIOSOS, DE LA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA (IN 8, ROTULAT 2-5-5), LO QUAL ADEMÉS CONTÉ LO «TESTAMENT DEN SERRADELL» Y ALTRES OBRETAS, ESCRIT Á PARER VERS L' ANY 1453.

La literatura de l' edat mitjana té per nosaltres gran atractiu, sino per lo mérit extrínsech, á voltas major de l' que sembla atesa la originalitat de formas y candidesa de conceptes, que reflexan la primerenca ufanía de las plantas boscanas, per lo grafisme de son contengut, que essent fruyt de coral inspiració, pinta subjectiva y objectivament al autor y á son temps, ab una expontaneitat plena de vida, veritable spill que retrata del un los sentiments, lo geni, la parla, y del altre lo sér, lo colorit, lo moviment y expresiva fesomía, fins en sos mes íntims detalls.

La historia d' aquella edat, que es la de infantesa de nostra preuada civilisació, olvidada ó mal coneguda dels qui sols comentaban los anals de César y Alexandre, ó los fets dels Lluisos y Felips, era fá poch un borboll del que

sols resaltaban algunas entitats desfiguradas, com las de Carlomagne, Roldá, Cid y reys matamoros. Avuy dia tals estudis han prés altre camí; y al compás de la historia y de la arqueología, sorprenden los misteris que s' descubren, y l's encants que resplanan en las pintorescas llunyansas de aquell vastíssim quadro.

Veus aquí perque en los escrits de la edat mitjana hi trobem tal atractiu, y també veus aquí perque n's sembla interessant lo que ara copiem de un volúm raro, tant mes curiós en quant se refereix á costums en concret, y á costums de nostres avis, per lo que entra en lo quadro de casa, y ve á formar part de la galeria propia. Creyem trobar en ell alguna de las qualitats que avans encariem, tant respecte al autor com en relació á son temps, y pot ser no n's enganya la afició, si l' considerém com bonica flor digna de figurar en lo mes rich pomell de la expressada lliteratura.

Comensa eix opúscul ó Sermó al fol. 74 de dit volúm, mancantli alguna de las fullas primeras, ab una relació de la anada á Betlem del SS. Reys, la entrevista d' eixos ab Herodes, sa adoració á Jesús nat, y son retorn. Fá lo sermó un bisbet, *bisbató* com se nomena, no altre que lo qui en nostras iglesias, al igual que en las de Castella, segons resulta de antigas memorias, se feya per la festa dels SS. Ignoscents, á semblansa del papa dels Boixs y altres sencillesas estiladas en Fransa, no ja com burla y parodia del sagrat ritual, si be anant lo temps degeneraren en abús, sino com una sort de obsequi als Infants, reys de la festa. Fingint lo autor que dit bisbató es un dels ignoscents escapats de la matansa, posa en boca sua l' sermó que debia pronunciar en ocasió de la mateixa festa, y que tras lo preámbul indicat va en los termes següents:

Herodes sabent per missatge
que anats sen eren (los reys)
per altre part, e gens no feren
só quells preguá,
tant gran despit sen doná

vahentse scarnit,
que axí plé de mortal despit
se feu venir
lo senescall e l' algotzir
ab molts sargants,
e dix las paraules semblants,
ab gest irat:
barons, jo som informat
tot certament
per los tres reys de Orient,
qu' un infantó
es nat, de que só falló,
car si ell viu
levar m'a tot mon' senyoriu,
perque, á tall,
man que de dos anys avall
murién tentost
los infants tots, vulles que cost;
don, tots armats,
ab los coltells ben afilats
e ben tallants,
degolareu tots los infants
sens pietat!
Açó fou mayor crueltat
que dir sen' pot,
car veretslos ab avelot
entrar per cases,
donant per banchs é per les grasses,
dells letonets (2);
daltres batien les parets
ab gran furor,
que lurs mares per greu dolor
daven tals crits,
que jamés foren hoyts,
ab pláns é ab dols.
Qui durmien per los bresols
los afferraven;
altres axi com mamaven,
eran gaffats
é en un moment coltellats,
que jamés fon
tal crueltat en part del mon,
sensa mentir.
Si bé m' havets sabut hoir

hi gens compendra,
 jous cuydi donar á entendra
 tot lo procés
 dells innocents, axí com es
 ab veritat,
 car jo 'u se tot, que y som stat
 e vist á ull.
 —Mas en apres, comptar vos vull
 la gesta vera,
 perque vegats en qual manera
 jo n' escapí.

Com scapá lo bisba.

Sapiats que per lo matí
 de aquell mal die,
 madona mare, sim (3) tenie
 en lo seu bras;
 é vench un malval sergentás
 e volchme aucir:
 madona mare val garfir
 sus en la cara,
 e donáli grans colps encara
 á matinent. .
 Durant aquest combatiment
 yo caiguí en terra,
 e stant entre la defferra
 dels degolats,
 untim la cara é los costats
 de aquella sanch,
 puy acostím prop d' un banch
 e aquí escertit
 vaig fer lo mort, puy en la nit
 á poch á poch,
 jom' vaig exir fora del loch
 dejus les portes,
 puy som vengut per vias tortes
 ffora camí,
 tots temps fugint; e veus me ací
 tall com me vets.
 Mes de XIII cosinets
 m' y han matats
 ab coltells, e molts sclatats,

on, si m' ayt Deu,
encare 'm bascha lo cor meu
de la pahor;
e tinch, lasset, altra dolor
ben greu fort,
que no sab si 'm so viu ó mort
la mia mare;
on vos prech, si Deu vos empare,
si degú y va,
que li port un meu albará,
que esser deu trista
e en punt de perdre la vista
plorant per mí;
e si sap que jo sia aci,
vindrà tantost,
no duptará perills ni cost
ní gens dampnatge,
vindrà s' ab bon heretatje
car fills no té
sino mi, ni 'n concebé
altre jamés.
Are passem avant d' uy mes
a altre punt.
—Pus vos he declarat demunt
tota la gesta,
la donchs are sols me resta
consequentment,
que parlém cert del regiment
d' esta ciutat.
A part posade tota mistat
oys e rencors,
los conselés e regidors
de fortaleza
deuense amar, e fer empresa
en lurs coratges,
ab que sabessen haver dampnatges
en lurs persones;
car dretament ganyen coronas;
jo sé que dich,
quant mentenen bé lo públich
de lur poder.
E après ab franch poder
e amistança,
deuen tenir la balança

á tothom dreta
 per just, e mesura dereta;
 e axí 's conserva
 la ciutat, e sen preserva
 de grans sinistres
 (e així als bons ministres?) (4)
 fills de justícia,
 nols cal anar á Galicia
 gayar (5) perdons,
 car açí 'ls gayen tots jorns,
 pus ab prudencia
 executen lur sentència
 e ab temprança.
 Cert, á la mia semblança,
 lur consciència
 rompen homens de ciència,
 ells ambacinen
 moltes veus, (6) e los declinen
 la on se volen;
 vuy altres fets no s' y colen
 sino les lurs,
 car giren les leys é los furs
 de vert en blau.
 Si justícia demanau
 ja es del tot morta;
 Secar (7) porets á la porta
 que may l' eureu;
 puys si pledeyar voleu,
 vos sou deffet,
 car farán durar lo plet
 tant lonch de temps,
 qu' ells bens é la vida ensemps
 hi despendrets...
 Vos beurán tot
 si us ho dich de mot en mot
 lo que si fa:
 jo pens que d' ací á demá
 no us ho diria.
 Basta prou per aquest dia
 aquest anap. (8)

Del capitoll.

De nostra eglesia que es cap
 dells estaments,

vos he á dir los faliments
que y veig regnar;
pero no 'ntench á parlar
en mon sermó
de mí, qui son bisbató,
car só primall,
ne he mudat algun caxall
certenament,
ne he pell gent en les dents (9)
si Deus be 'm do;
mos fora bo que d' un capó
alegrament
ma dinás, per lo sovent
ab salsa fina,
mes lancert (10) que una sardina
de lles salades.
Mas direus les bones fades
del meu capitoll
segons he vist en un titoll
que m' han donat;
are veiats lur bondat.
A gran afany
se tenen, que un jorn del any
ells me servesquen,
ne l' offici exercesquen;
ne curen gens
de aquest jorn dels Ignosents
solempnizar.
Fort poch nos han volgut donar
vuy al bací,
ans pus que m' han vist tant fadrí
s' an pres á riura,
cuydantse que degués viura
de lurs riayes.
En taula freda, sens tovayes
may dinaria,
si dells lechs jo no havia
so que é mester:
no 'm menyspreseu, que nos deu fer,
car Jesuchrist
s' ho ha manat, é jo ú he vist
en Sent Matheu,
en lo evangeli seu,
si be m' recorda (lo scrit?)

Dells capalans.

Dells capalans diré un petit
pus que 'mich só (11):
bó. será que en aquest sermó
ells se anomenen.

De cells qui bona vida tenen
non cal res dir;
mas an y molts que á mon albir
han obs de 'smena,
e perque quiscu'ns entena
dirlos vos he.

Alguns ne son, é yo ú sé be,
que en tots lurs gests
se mostren bons é honests,
e sills tocáu
á llur honor, ó 'lls comanau
ffets de diners,
girentse tost dell envers
e 's mostren altres:
d' aquests dirém entre nosaltres
los del coll tort.

Dells frares.

Are 'n diré d' una altra sort
d' homens semblants;
dells frares d' orde mendicants
é á perlar,
lo que 'n sé e veig comptar
algunes gents;
pero no 'n tinch á parlar gens
dells qui be viuhén,
honestament, e veig qu' esquiven
vicis e mals;
mes entre ells ne veig de talls
que y ha que dir.
Veig ja 's fan rendes jaquir
en testaments,
quant moren los pacients
que ells confessén;
encare si altre no fessen!
mas mes avant

matrimonis van tractant
lá on los saben,
per tal, que si los acaben,
n' ayan profit.
No prenguen onta ne despit
perque 'ls ho dich,
pus que tot l' any féren de pich
sobre vosaltres,
eus en dien d' unes e d' altres
á lur plaer;
mas fe queus deig pus ne laer
yo us ho diré,
sens que res no manlavaré,
car mal faria
que res preicás que fos falsia;
no hu vulla Deu!
D' uns jovansells hic trobaréu
qui 's mostren sants,
e fore 'lls murs son fins bergants
e mundanals.
Si pells camins e 'n los ostals
los vos mirats,
trobar los heu tant desdaurats
que nos (no ós?) en dir;
hoc ells veuréu sovent rostir
de grans perdius;
de cor los veig molt altius
si com un lech,
e si á l' ostal ha de bon grech
aquí 's descalcen,
pus han profit, tots se embalsen
en tots lurs fets.
Encare si 'us n' entremetets,
veurets pus fort
que molts trebalen fins á la mort
perque s' avancen,
e ab maneras se amistancen
ab grans senyors,
perque lls pregunen per confessors,
e açó impetrat,
testost entenen en bisbat
ab molt gran cura,
per tal que 's llunyen de fretura
e males fades,

ells fassen honors apartades
 per les carreres.
 Are 'm (12) jugat á les deveres;
 assats d' uy mes,
 car dubte no us fes lonch procés
 si tot ho deya.

Dells generosos.

Pus havem parlat della sgleya
 covinentment,
 comptar vos he del stament
 dells generosos,
 nob-bles, cavalers honorosos
 e gentills homens;
 dells quals los compt vuy per promens
 son ben clarets,
 ans los demés trobarets
 altius de cor,
 nó curen sino á quinque for
 ffassen la sua,
 tant puyents com una púa;
 tothom ho veu
 com son leig juradós de Deu
 e jugadors,
 e en lo joch despitadors
 com son perdents;
 molts son que gran part de lurs bens
 han meyscabats
 per fet de joch, é lurs stats
 gitats al baix;
 jo 'n sé un que ab balaix
 en un anell,
 ha lexats en lo taulell,
 de florins mill.
 Acte 'm par sutze é vill
 de cavallers.
 Cert jo 'n sé que per diners
 son de paratge,
 e may res de lur linatge
 non vestí fill;
 per çó saben poch del still
 de gentilesa,
 ans pensen fer gran prohesa

cont van mangán,
e per les carreres cantufant
cansons orades.
Róden la Seu trenta vegades
cant fem l' offici,
d'on soven fan gran desfici
als qui sermonen,
car séntenlos com se rehonen
en altes veus.
Sermons é missa volen breus,
tant fort s' enujen
dells fets de Deu, on tentost fugen.
Veus aquí donchs lur bondat
e aich acabat:
no diré mes
no perque pus dir non pogués,
sens parlar fals.

Dells manastralls.

Mas parlém dells manastralls
e lauradors,
los quals si be son loguedors
en tota part,
son endressats cascú 'n son art
e prou subtills,
hoc y ni ha de cor gentills
é ben ardots,
mas veigni de fort mal nodrits
de la goleta,
d' on molta cosa 'n veig deffeta,
e sen' deffan,
car tot çó que ganyat haurán
entre semana,
en lo diumenga, ab gran ufana
so mengan tot;
e ja sabets que may hom glot
jamés prospera,
ans hirá tots temps enrera
sino hi met mesura.
Lauradors, son de gran cura
e trebalants,
mos fan dues faltes molt grans
e molt sobreres,

que donen del blat les porqueres
 als drets de Deu,
 après los legums trobaréu
 tots plens de ronya,
 rayms podrits, que sens vergonya
 nols fa á pitxar;
 que Deus qui florir e granar
 fa los splets,
 los pot donar neula é frets,
 vents e secades,
 y finalment males anyades
 los sovinegen.
 Deiunis e festes 's passegen
 palesament,
 e saben cert que 's manament
 de Santa Esglesia;
 hau, quant tendria si us ho deya
 tot có que 'n sé!
 d' ací al present ho lexaré
 perque 's gran dia.

De les donas.

Una dona, quis vulla sia,
 vench despuys hir
 al meu palau, e anam' dir:
 tú Johanet,
 mon fill es ton companyonet
 e gran amich;
 e vam' donar un bell busich
 ab tres diners,
 e dix tentost als mots primers:
 sapias, mon fill,
 que jo't vul gordar de perill
 perque 't vul be;
 t' demán que dimarts que vé,
 has á preycar
 dells innocents, hon deus parlar
 e d' uns e d' als;
 prech te que no digues los mals
 que saps de dones,
 de lles avols e de lles bones,
 car si ho fas,
 jo sé que te 'n penedirás

segurament.
Si'n parles cortesament
com se pertany,
jo 't promet que per cap d' any
totes ensemps,
te farém de teles de rems (Reims)
sobrepelís,
pues gentil, no gens tortís,
mas blanch é prim.
Dit açó, donám un raym
ab un moflet;
e jo viume tan goyoet
del que 'm doná,
que vaigli jurar sobre 'l pa,
que no diria
sino açó que ab cortesia
dir se 'n degués.
E veus que 'n son venguts après
de lurs marits,
d' uns que ni ha flachs d' esperits,
una gran flota,
he m'han dat aquesta cota,
pregants que digua
lurs malvestats, que no stiga
per temor d' elles;
e ja hi veig d' unes falses velles
roges e pigues,
que manassant me fan les figures
per gran meyspreu:
mas fe que us deig, jo no 'ls ho preu
tres garauls,
ans me pos la vergonya als ulls,
e nols tendré
lo que 'lls promís, ans retrauré
lurs mals e vicis,
e riurán aquests jovens nicis
qui son ací.
Sapiats que si be n' som fadri
jo 'm prenc ament
de dones, lur comportament
e lurs maneres,
e veigni qui per les carreres
s' emplen humils,
e son en casa baronils

é fort malvades:
 d' altres ni veig allasiades
 en tal endret,
 que mes despenen en blanquet,
 que elles no ganyen;
 los mesquins de marits s' efayen (13)
 que puxen viura,
 e ellas volen trufar e riura
 e sogornar; (*sejourner*, galicisme)
 no 's maginen sino trobar
 novelles guises
 de talls de robes, é camises
 que bells stiguen;
 e si lurs marits les castiguen
 benignament,
 elles responen asprament
 e squeixat,
 dient que no fan la meytat
 dell que deurien,
 que fanho perch' ells no 's desvien
 ab males fembres,
 e qu' elles no son menys profembres
 per çó com se pinten;
 e perque dich tot pla que minten,
 sál lur honor,
 car ans jutge hon dins en son cor
 lo mal quell bé.
 Jo per bones dones les he,
 mas no discretas,
 car no cal proveyr d' axetes
 al taverner,
 pus vi no té en son saler (celler)
 gens pera vendre.
 Si ec ben haveu sabut compendre
 haiamne assats;
 mas los marits afeminats
 nols gosen dir
 so que mal lur está, per no bastir
 plet inmortal,
 ans les lexen per lur caball
 en tots mals ganys.
 La donchs veurets que van als banys
 totes setmanes,
 e fenyense que no son sanes

moltes vegades.
Les maneres que son servades
en lur ligar, (14)
no les vos poria comptar
en tot lo dia:
jo pens que no es mercadería
on tant gran frau
se fassa, si be les mirau
ans que s' afayten.
Dit m' han alguns qui les aguayten,
que exint del lit
están ab lo cuyr esmortit
plé de ruguetes,
mas tenen vos scudeletes
ab tals pintures,
que cobren les lurš malfeytures
tant subtillment,
qui no es ab prim sentiment
no s' y enganás,
car de magre saben fer grás
e pe 'l contrari;
no es metga ni apotechari
qui ú sabés fer.
Tenen vos un spill d' ecer
e pelador,
e de molta bella flor
aygues molt fines;
puys mostrense com á regines
segurament.
De lles del segon stament
vul dir un poch
en mon sermó, que 'l temps é loch
veig que ho requer.
Jo n' sé que ab les del grau primer
gosen contendre,
e tant be com elles despendre
en richs joyells,
robes, vestits de talls novells
e foradures;
e veu hom que ab tals desmesures
deffan lur casa.
Jo, que port la corona rasa,
sé perque ú dich;
e sapiats que molt estich

meravellat
 de lurs marits, qui m' han preguat
 jo 'ls hen digués una liçó
 perque 's castiguen,
 e que d' aquí avant s' estiguen,
 de semblants vicis:
 perdoneume, que 'ls tinch per nicis
 é per tabats;
 ells qui les tenen als costats
 la nit ell dia,
 e han sobre elas senyoria,
 noy son bastants?
 Crehen que per sermons d' infants
 semblants de mí,
 elles lejarán lo camí
 que han emprés?
 Jo us dich de cert no farán res
 per molt que 'ls digue.
 Ja us he dit com me fan la figue
 algunes delles.
 Un bon consell per meravelles
 vos donaré,
 e crech que us farà molt de bé
 sill acceptau,
 ço es, que per res no permetau
 que en lur poder
 sia la clau del vostre haver,
 ne 'ls revelets
 poch ni molt vostres secrets;
 e si axí ú feu,
 viureu pla é coneixerèu
 les lurs maneres.

De lles placers.

De lles altres que han nom placers,
 que van per tot,
 cove que digám algun mot
 de ço que fan.
 Los marits lurs, trebalarán
 la nit ell jorn,
 e elles per sol anar al forn
 los fan retrets;
 e si aleten infants xiquets,

ja molt pus fort,
car tolen lurs algun deport
que elles pendrien.
Per res lurs marits honrarien
en cas del mon,
sino, en Pere ó en Ramon,
ffeu aytall cosa.
Jamés lo servell lur reposa
un sol moment,
ans tostemps vetlán é durment
son en contesa;
voler fol, e no saviesa,
regeix lur seny;
ab mill retrets e gran endeny
ffan lur fahena,
mas al dinar é á berena
jamés perdonen,
e puy si lurs marits les donen
qualque punyada,
veuretsles ab gola badada
gitar grans crits,
e no cessar ferlos despits
e blastomar;
puy quant ve hora del dinar
si les conviden,
lavors veurets que elles reviden
e mouen raixa (rassa?)
dient tot plá, que Deus la fassa,
no manye (15) re;
e tenen ja lo ventre ple
de lapolíes.
Axí que, per negunes vies
remey no y ha,
si en magraner ó nevalá (16)
mal esporguats,
(ans que?) per conselers é advocats
no y apaláu.
Si ho fets, viureu en pau
sense remor.

Delles viudes.

No vull fer tant de favor
delles ronceres

viudes, qui son finestreres
 e remendades,
 que van ab les celles pinsades
 ells fronts lluent,
 e tenen ja grogues las dents
 per sobre d' anys,
 e han ja fills de setanta anys;
 com han d' estar!
 e mes hi podeu ajustar
 de nets e netes;
 e les velardes van tant dretes
 com una aresta,
 e crehen que sen fassa festa
 on que se 'n vagen:.....
 mas cert es de talls moxonies
 jo non volria.

De lles monges.

De lles monges, ja us vets tot dia
 les ne paratge,
 com tenen desertivol usatge,
 car van pintades:
 ja donzelles ni meridades
 no saben tant;
 van mes, per vila cavalcant
 ab los fadrins
 qui 'ls porten detrás los tapins
 e les grans falde:
 demostren qu' han romput les baldes
 d' obediencia,
 car fan prou cosas sens licencia
 de lur pedrona.
 Una metrá sor Peyrona
 de lles tancades,
 ja 'scientment,
 perque mior tingues ament
 á lurs maneres.
 Ja 'n veig moltes ben arteres,
 tragitadores;
 e volen que 'ls diguen senyores
 com á les legues;
 demostrense simples e pegues
 e saben tant,

que no 'ls passen lo peu devant
homens letrats,
ans ni veuréu de cabussats
en lo lur torn,
e fan los tenir al mig jorn
lo lumaner.

No es hom que puxa satisfer
á llurs demandes;
volen saber que 's fa en Flandes
y en Lombardia,
puys ab lur art é parleria
saben tirar
dells qui les van á visitar
e hi perden temps.

De lles beates.

Dos estats de dones ensemps
se son trobats
de poch ensá, lests e triats,
de lles pus fines:
les unes sé que son beguines,
altres beates,
que mes despenen en sabates
que los correus.
No curen molt de grans arreus
ni afaytar,
ans en lur vestir é ligar
van molt honestes,
mas en lavar son á temps prestes,
que may reposen.
Mills e pus fort que altres gosen
tots fets empendre,
e de res nos lexen rependre;
tant presumeixen.
L' us é práctica segueixen
de lles rebores,
que son falses e stucioses,
e axi van soles.
Par que han apres en les scoles
de Salamanca.
No mostren gens la cara franca
ni falaguera,
ans tant com van per la carrera

miren en terra;
 mas lá on lo lur cor s' aferra
 ffan merevelles.
 Fort poqués ni veureu de joves;
 totes son velles,
 e son axí com sordes limes
 (totes son velles
 ffort pogués ni veureu de joves
 e son axí com limes sordes?)
 que fan é calen (callan).
 Dells fets de Deu parlen é ralen
 molt volenteres.
 Son mes, grans oracioneres,
 deiunadores,
 e no gens de Deu juradores,
 mes solament:
 «açó es axí, segurament,
 ó en veritat»
 é per çó cau á molts en grat
 la lur paria (17).
 Qué murmuran, vos nomaria
 d' esquexada,
 mes que beureu en la matinada
 ab lo porró:
 jo us legiria la liçó
 si temps hagués,
 mas dit m' an que gran dia es;
 perque fas fi.
 Eu tots y totes qui sou assí
 ensemps ajustats,
 confessau vostres pecats
 axí dient:
 «Confés á Deu omnipotent
 é á sa Mare,
 hi á tots lo Sants, e á vos pare,
 los peccats meus,
 axí los simples com los greus
 des que nasquí,
 tro al present jorn de vuy,
 e dich ma culpa.»

*Ipsi vero mortui sunt et vivunt in æternum. Sapientiæ, scribitur
 præsens versus, transumptum autem in officio diurno.*

Cobbla anyadida al final.

Regina acsellent,—Verge d'esperansa,
si l' enemich no us cansa,—siau nostre valent.
Verge, vos sou flor—e violeta pura,
gens neguna error—en vos no atura
De odors plasent,—tot lo mon confortes:
obriunos les portes—del bon salvament.

Per copia

JOSEP PUIGGARI.

NOTAS

- 1 Gradas, grahons.
- 2 Nius de llet.
- 3 Ab si 'm.
- 4 Suplert.
- 5 Guanyar.
- 6 Voltes, *vices*.
- 7 Cercar? tocar?
- 8 Copa plena.
- 9 La ment?
- 10 En cert, ó per cert.
- 11 Que estich en mitj?
- 12 Hem.
- 13 Afanyan.
- 14 Pentinats, tocaduras.
- 15 Menja.
- 16 Nespler?
- 17 Apariencia.

NOSTRE SENYOR

TANCA UNA PORTA Y N' OBRA UNA ALTRA

CABAVA d' arribar devant del hostal de Moyá la diligència que fa 'l transport de desde dita vila á la de Caldas de Montbuy y vice-versa.

Entre altres dels passatjers baixaren un senyor, una senyora y una senyoreta, que semblava ser la filla dels dos primers. Se coneixia qu' era la primera vegada que trepitjavan aquella terra segons lo molt que preguntavan y lo que admiravan aquell bell país.'

L' hostal, situat al bell peu de la carretera, per allí mateix ahont se veu atravesada per la que va de Vich á Manresa, es un xich apartat de la vila y está entre mitj d' unas quantas casas que anomenan lo *Poble nou*.

Desde ell se veuhen las bellas planuras que s' estenen al peu de la vila, las montanyas mitj peladas á causa de las guerras, lo encreuhat de las carreteras, lo cementiri ab sa bella capella, y com qui va amunt, la hermosa vila ab son bonich campanar formant corona mural, y per sobre la població, com trayent lo cap, l' edifici dels Escolapis reposant al peu dels dos turons que resguardan á la real vila.

Encara que no era més que al Octubre, los senyors que hi havian entrat demanaren foch, puig sabut es que allí quasi ni per l' Agost s' hi coneix la calor.

Després d' haverse escalfat y ben abrigat sortiren del hostel y pujaren carretera amunt, visitaren l' hospital, la grandíssima y bella iglesia que fa recordar la de Montserrat, l' espayós camaril de la Verge, notable tant per las moltas y grans pessas de que 's compon, com per los molt recorts y datos històrichs guardats y arreplegats allí per lo ingyós é infatigable sagristá, y 'ls retratos dels benefactors que ha tingut l' iglesia, entre 'ls quals s' hi veuhen los del Comte Sunyer, fill de Jofre, y 'l del Rey en Pere IV d' Aragó.

S' hi veuhen varios escuts, y en mitj d' ells, lo facsimil de la moneda ab que dita vila redimí sos alous y vassallatjes.

Per tot lo séu vol hi há poétichs emblemas de María voltats de bellíssimas inscripcions, y per fí, moltas altres cosas llargas de enumerar y que valen la pena de ser visitadas.

Los tres viatjers ho veieren tot atentament, passant després als Escolapis ahont los ensenyaren lo petit museo que están arreglant de historia natural, enriquit per los molts fòssils que 's trovan per aquellas montanyas, y la biblioteca que ab gran constancia y afanys recullen.

No volgueren tornarsen al *Poble nou*, ó sia al hostel, sens haver vist primer la miraculosa imatge de Sant Sebastiá per quí la vila té particular devoció.

Com que al dia següent havian de marxar al Estany ahont los esperavan uns amichs, y qual monastir volian visitar per haver sentit á parlar de sos bellíssims claustres, no tenian temps per perdre.

La ferrera de la plassa de Sant Sebastiá, ó sagristana ó encarregada de la iglesia, agafá un feix de claus y fentlas dringar la una ab l' altra, obrí la porta, que ja era tancada.

—Aquesta imatge, los va dir, no 's pot ensenyar sense

que 'ls ciris sian encesos, com se sol fer ab lo Santíssim, porque eixa imatge es miraculosa y feta de mans d' àngels.

—¿Nos voléu contar com fou aixó? digué la senyoreta.

—Prou, respongué la ferrera.

—Era ja fa molts anys, lo ménos tres ó quatre cents.

Una peste que á tothom matava s' havia ensenyorit de Moyá y tots los séus vols: crech qu' arrivava fins qui 'sab ahont, á Barcelona y tot: lo desconsol era gran, casas hi havia que havian quedat desertas; llavoras lo poble feu prometensa al gloriós mártir de construirli una iglesia baix la séva advocació.

L' Hospital en lloch de ser abaix, prop la parroquia, com ara, era aquí, en eixa plassa y servia no sols per los malalts sino pera recullir pobres y pelegrins.

Donchs bé, un vespre, y quan ja s' havia votat lo fer la imatge y s' estava parlant de qui la faria que ho fes bé, sens trovar ningú á propósit, trucaren dos pelegrins á la porta del hospital demanant aculliment per aquella nit.

Enterats los pelegrins de lo que tenia al poble en tant fatich, demanaren una pedra, y tancantse en una celda prometeren fer la imatge.

L' ensendemá, veyent que no eixian may ni may de sa celda, 's determinaren á trucar á la porta, que estava tancada per dins, mes ningú respongué; tractaren llavors de obrirla y ¡oh sorpresa! los pelegrins no hi eran, y en mitj la cambra hi havia un Sant Sebastiá fet d' una manera admirable, ab una encarnadura que pareixia natural.

Tothom ho tingué per un miracle y ningú duptá que lo havian fet los àngels en forma de pelegrins.

La dona encengué los ciris de dalt del altar y baixá la fusta que tapava 'l Sant.

—Mirin, mirin, quina carnadura més ben feta, y ab tants anys com té, sembla que sia feta d' ahir.

Llavors los mostrá unas afegiduras que tenia en los peus.

—¿Y qué es aixó? preguntaren los visitants.

— Aixó es que la iglesia que allavors se feu al Sant, era molt petita, que la gent no hi cabia, per quant era tanta la devoció que á ell se tenia, que de tots los pobles vehins venian á visitar-lo, y en temps mals molts venian á habitar aquí á Moyá, porque desde llavoras res hi pogué la peste, fins un altre cop que semblava se 'n volgués tornar á ensenyorir, y llavors se tractava de fer la iglesia més gran pera que hi pogués cábre tothom, y á qual obra tots hi devian contribuir, com així 's feu, puig ningú cobrá jornal, ni 'ls mestres de casas, ni manyans, ni rajolers, fusters, en fí, ningú absolutament, y foren tants los miracles que succehiren, que seria llarch de contar; á un carreter li caygué lo carro volcat pe 'l séu demunt y ab tot y que anava carregat de pedras, cap dany rebé. Pero lo més gran de tots fou que lo qui portava 'l Sant lo dia de sa traslació, caigué mentres lo duya y tothom cregué perduda per sempre aquella preciosa joya feta de mans d' ángels; l' home 's desmayá y tot foren llantos y sentiment; mes lo Sant no 's feu á trossos com la gent se pensava, únicament se partí aquesta part dels peus qual senyal se coneix y que fou afegit incontinent.

L' home aquell feu fer un Sant de plata com á recort d' aquest miracle, Sant que fou guardat aquí fins al temps de la guerra del francés que fou robat per eixos.

Desde llavoras ningú més l' ha tocat, porque si 's trenqués los ángels no 'n fan cada dia.

— ¡Ah, sí, sí, es cert! digué la senyora encantada de la fé de la ferrera.

Moltas altrás cosas los ensenyá, com foren los bonichs quadros figurant escenas de la vida y martiri del Sant, que son molt bons, y 'l quadro dels Juheus de Madrid fent sagnar lo cos de Jesus crucificat.

Quan sortiren de la iglesia era fosquíssim; lo cel estava enterament cubert de negres núvols y 'l vent xiulava ab tanta forsa que esferehía.

— ¡Jesus, quín temps! digué la senyora abrigant á sa filla, sembla que tot se té d' arborar.

—Sí, sí, ja es vent narbonés, respongué la farrera:

Vent Narbonés,
que ni plou ni aclareix
y quan s' hi posa s' hi coneix.

Li donaren una bona almoyna per lo Sant, y despedintse d' ella, apretaren lo pas pera arribar quant ántes á l' hostal, mes no sense ensopegar moltes vegadas á causa de la fosca, y entrebancarse altres tantas á causa del vent.

Tota aquella nit y tot l' endemá ploqué d' una manera espantosa; semblava un diluvi, y com hi ha allí completa falta de sorra pera fer lo morter en las edificacions, d' aquí que la obra may surt molt forta, y que en casos de aiguats s' estigui dins de las casas com en mitj del carré, filtrant l' agua per tot arreu, per los teulats y per las junturas de las pedras en las parets.

En l' hostal distava molt d' haverhi cap comoditat y encara crech que hi faltavan algunas cosas poch ménos que necessarias. En quant á la part gastronómica, estava tot lo malament que podia.

Aixís es que 'ls forasters estavan completament aburrits y passavan lo dia anant de devant á detrás y del detrás á devant per veure si s' aclaria.

Lo vent bufava sempre ab més forsa; semblava que tot ho havia d' arrasar.

—Me sembla que acabaré per tirar la casa á terra aquest vent, digué la senyora.

—Aquesta no, digué la hostalera, qu' es feta de poch y ben acabada.

Lo senyor mirá 'l sostre que semblava un mapa de tants trossos mullats, y las cassolas y gibrells escampats per aquí y per allá, posats pera tomar l' agua que queya com per canals.

—Mes algú rebrá de segur, seguí dient ella; moltíssimas casas están consentidas encara de la crema del any 39, y com sos habitants son pobres, no fan sinó apuntalarlas d'

allí ahont s' espatllan y sempre las tenen així, si cau no cau; ara figúrinse ab aquest vent tant fort lo que será.

Com no era possible sortir á causa que tot anava com una riera escorrentse l' aigua per lo pendent de la vila avall y lleansantse per la carretera, res sapigueren de lo que havia passat fins y á tant que pará la pluja.

—¡Válgans María Santíssima! digué la hostalera lo dematí d' aquell dia tot entrantlos la xacolata; ¡y las desgracias que hi han hagut! En la mánega (barri de gent molt pobre), han caigut duas casas, y á Ciutadilla (barri un xich més apartat de la població y més pobre encara que 'l primer) una altra; ¡y lo desgraciats que son! ¡pobre gent!... Figúrinse un matrimoni carregat de criaturas, pobres al últim punt; lo fill gran que ja ajudava á son pare en lo trevall, caigué soldat; mentres lo fill era á la guerra 's tuleix lo pare, y com quan una persona es desgraciada tot li vé en contra, al sortejarlo per' anar á Cuba, tragué bola negra. ¡Pobre minyó! tant trempat com era y pensar que haja tingut de morir tant lluny dels séus y de sa terra! y ara, per acabarho d' adobar, los ha caigut la casa que, encara que mitj cremada y vella, á lo ménos los hi servia pera aixaplugarse; ara no sé com ho farán porque lo qu' es ells pagar lloguer no poden ni per poch que sia.

—¿Y no ha pres mal ningú?

—¡Ah! aixó no, gracias á Deu, no calia sinó que encara tinguessen més desgracias. Han sentit somoures la casa y ajudats del vehins han procurat á fugir; mes diu que han quedat tant esglayats ab lo soroll y tot, que encara no s' han dat compte de lo suchcehit.

—¿Y 'l fill gran morí á América?

—Tothom ho creu aixís, puig se sapigué que estava malalt del vómit y després no se n' ha sabut res més.

—Mes, Senyor, ¿de qué viuhem, cóm ho fan aquesta pobre gent?

—Tant á Ciutadilla com á la mánega y carrer de la Tosca, es á dir, per tot allí ahont viuhem eixa gent més

pobre, hi ha una germanadó y caritat que 'ls encantaria. Si vostés passessen per eixos barris á las dotze, qu' es la hora de dinar, veurian á tots sos vehins assentats al mitj del carrer, uns ab la cassola, altres ab la paella mateixa que ha servit pera courer son menjar, alguns poch ab plat, partintse son menjar ab los que no 'n tenen, y si avuy aquest té pa y 'ls altres no, aquell pa se reparteix entre tots, com se reparteixen demá lo vi d' un altre, ó la vianda del que 'n té. En sas malalties s' ajudan igualment; sempre paga 'l més provehit y 's cuidan com si tots fossen de la mateixa familia, y se 'n entran los uns á las casas dels altres ab la mateixa llibertat que á casa séva. Las criaturas, sobre tot, may se sab de qui son; avuy menjan en la cassola d' aquest, demá las pentina aquella, un altre dia los renya una altra; crech que arriuan quasi á no saberho ni ells mateixos.

Aixís es que aquesta pobre gent de la casa caiguda no han patit pas gana fins ara, mes aixó de no tenir casa ni gens de roba, que tota ha quedat allí xamicada aixís com també los trastos, qu' eran molt poch, com ja 's poden pensar, mes que al cap y á la fí 'ls hi servian, ¡mirin qu' es cosa ben trista! porque passar l' hivern sense una mala márfega pera jeurer y una mala conxa pera abrigarse!...

A la tarde d' aquell mateix dia, la senyoreta, sentada derrera 'ls vidres del balcó estava mirant tots aquells camps inundats y aquellas carreteras per las quals quasi no 's podia transitar.

Sa mare entrá en la cambra, y la vejé ab los ulls plens de llágrimas.

—¿Qué tens, filla méva? ¿de qué ploras? li digué tendrament.

—¡Ay, mamá! respongué la noya; pensava que nosaltres que estém ben abrigats y que res no 's falta, nos havém estat alasevent aquestos dias trovant á faltar moltas cosas que nos semblavan necessarias, mes que en realitat eran supérfluas, mentres qu' aquesta pobre gent de Ciui-

tadilla no tenen ni un abrich, ni un tros de pa, ni tant sisquera un jas de palla per dormir; y nosaltres 'ns queixém, nosaltres que tenim de tot y que viatjém per gust y per lo tant no deuriam dir res per las incomoditats que ab eix motiu passém! Mamá, afegí tímida y carinyosament, ¿no valdria més que en lloch de seguir la nostra excursió, mortifiquessim la nostra curiositat de veure cosas, y los diners qu' en aixó devém gastar donarlos á aquesta pobre gent á la que traurán de grans apuros?

Per tota resposta sa mare la besá enternida y posantse un abrich n' hi doná á ella un altre y li digué:

—Aném.

Quan ellas sortian del hostel se vegé á la diligencia pujar penosament la costa.

—¡Quín acudit ha tingut aquest Ramon de fer lo camí ab un dia així! ¡pobres animals! ¡sí ja no poden més! digué l' hostalera.

—Nos farian lo favor de dirnos quin es lo camí de anar á Ciutadilla? li preguntá la senyora.

—Agafin per eixa carretera, —y senyalá la de Manresa, —quan serán un tros per enllá, á má dreta trobarán una pujada; al cap demunt d' ella hi veurán un carrer de casas; allí es á Ciutadilla.

Las damas se n' entraren per entremitj del fanch de la carretera que quasi no 'n podian eixir, mes la bona voluntat val molt y, enfangantse ó no, anavan fent via poch á poch.

Quan arrivaren á sota Ciutadilla, encara que no 's podian perdre, no obstant, hi havia dos ó tres caminets y estavan dubtant quin pendrian, quan passá per son costat un minyó que apesar del fanch y del mal semblant que tenia, semblava que no toqués de peus en terra, tant era son dalit y lleugeresa.

—¿Nos sabriau dir quin d' aquestos camins havém de agafar per' anar á Ciutadilla? li preguntaren.

—¿A Ciutadilla? respongué 'l minyó, si volen venir ab mí jo hi vaig també.

Lo jove caminava tant depressa que ellas no 'l podian seguir, y ell, tot frisós, s'aturava de tant en tant pera esperarlas. Ab tot, al arribar á la entrada del carrer se deturá, y estigué una estona com pera pendrer alé y forsas.

La senyora preguntá per la gent de la casa caiguda, y enterats tot seguit los vehins del perque venian allí las duas damas, las rodejaren esforsantse cada un á pintar ab los colors més tristos las desgracias d'aquella gent. Altres corregueren á avisarlos á ells, y al ser las senyoras devant la casa del vehí que los havia recullit, la pobra dona ja estava devant d'ella mostrantli la derruida habitació.

Res quedava del edifici; un munt de runa y pedras que semblava que fés un segle que no era altre cosa, y algun tros de fusta, de taula ó post de llit, mitj colgats, era lo únich que 's veyá; feya enternir tanta desolació y ruina.

—Ja no hi pot haver major miseria, deya la pobre.

Sobte llensá un crit, un crit indefinible, y estenent sos brassos endevant y arrencant ab un gran plor.

—¡Fill méu, cridá; fill méu! ¡Oh! Vina, Pau, vina que nostre fill ha tornat.

Las llágrimas y sanglots ofegaren sa veu, en tant que 'l jove que havia acompanyat á las senyoras la agafava entre sos brassos y la omplia de besos y llágrimas.

A tot aixó, en Pau, apoyat en sas crossas y acompanyat dels vehins, sortia també de la casa tot conmós y dihent:

—¿Ahont es, ahont es? digueume per Déu si es cert.

No tingué de preguntarho més; son fill, desprenentse dels brassos de sa mare, se tirá als séus, y després á cullir en ells á tots los séus germans.

—¿Pero cóm has tornat, fill méu? nos havian dit que no 't veuïam més: ¿es acabada la guerra?

Tothom los rodejava, y per aquellas colradas caras corrian llágrimas de tendresa; en quan á las duas senyoras, res podian dir de tant conmosas, y dolsas llágrimas corrian per sas galtas.

¿Qué se 'ls hi endonava ja á aquella pobre gent de la casa arrunada ni de res, si tenian á son amat fill entre sos brassos, y si hi hauria ja qui trevallés per lo sustento de la familia.

Ell, son fill, fou lo qui s' entristí al veurer tanta miseria y l' estat del séu pare.

—Vostre pare curará, li digué la senyora; Déu nos farà aquesta gracia; que prengui los banys de Caldas, si aquestos li son bons; que 's fassa tots los remeys necessaris, que tot se pagarà, y en quant á la casa, feu que vos ajudin un xich que 'l gasto dels mestres de casa corren pe 'l méu compte.

Impossible es descriurer las benediccions d' aquella pobre gent y l' eterniment d' ellas duas.

—¡Ah! Nostre Senyor no deixa may, deya la pobre dona; quan més abandonat un se creu, es quan li vé major consol; feya poch me creya la més infelís criatura de la terra, y ara veig que só la més felís; mon fill, mon fill perdut es á mon costat; mon marit pot curar fentli remeys, y nostra casa tornarà alsarse: ¡oh, sí! Déu tanca una porta y n' obra un altre.

—¡Oh, filla méva! deya la senyora á sa filla tot tornantsen, m' has proporcionat una felicitat que may havia cregut. ¡Qué valen las diversions y teatros comparats ab aixó! ¡qué 'm fa tenirme d' estar d' algunas d' aqueixas cosas, per lo gasto que aném á tenir, si nos han proporcionat la inmensa felicitat de fer la ditxa dels altres y de presenciar una escena plena de tendresa y carinyo?

La filla no deya res perque la conmoció y las llágrimas embargavan sa parla.

MARÍA DE BELL-LLOCH.

RECORT DELS TRES TOMS

Res que 'n la Moda s' innovi
á la Dona l' acobarda:
com en *Figurin* la trovi,
carregará ab una albarda.

PASSAT ja 'l dia del bon Sant Anton, ha continuat una moda en las Senyoras, que temps fa que 'm persegueix, 'm remou, m' esgarrifa, y vagi allá ahont vulga, se 'm planta al devant com dientme: ¿véus? aquí só. No podent resistir més, desboto, y aquí vá lo méu afany: prénguinse la bona voluntat.

Quan rumbejant los cotxers y demás gent relacionada ab animals de port y arrastre celebran la festa de San Anton son patró, infundeixen alegría en tot l' entorn; mes també avivan la imaginació y fan pensar en las costums, així las manadas recullir com las actuals.

Que s' engalanin y s' endiumengin los cotxers y sos companys pera celebrar sa gran festa, com tant brillantment ho feren en est any; que vesteixin com los senyors, abstracció feta de la *cua*, vull dir: no que 'ls senyors ni 'ls cotxers tingan *cua*; res d' aixó: sino dels faldons de la casaca, res té d' estrany.

Que una volta sola al any en tal festa, á més de netejar molt sas bestias, las adornin y enfloquin ab cintas, flors, llassos y penatxos en lo cap, la clin y la *cua*... sí senyors; no es d' admirar; puig que *cua* tenen las bestias, y no havia de quedar desatesa pesa de tal importancia.

Mes que las Elegants, vull dir, las senyoras y las senyoretas se presentin, enflocadas ab llassos de xispejant color, la... la... ¿cóm ho diré? .. la part corresponent á la *cua* de las bestias, y perdonin la comparació; no 'n tinch la culpa, sino las que s' adornan de tal manera aquell

indret. Si es per competència, tant mateix podian escullir millor punt y millor objecte: y aixó no succeheix sols en tal festa de Sant Anton, qu' en tal dia podria passar per... no diré... companyerisme... ni simpatía, sino per... no sé que dir: per lo que sia.

Lo mal está en que segueix, no obstant d' haver passat la festa. ¡Qué volen que 'ls diga! 'm sembla una imitació excesiva, un extremat obsequi, una humilitat inconcebible, y que goso á dir que las bestias no la agruheixen, ni 'n fan cas; ni pot ser s' hi han fixat.

Sia que no hi entench res, sia que no só de la *dificultat*, ó sia que no estich relacionat en manera alguna ab las... que fan la festa en lo dia de Sant Anton; no puch compendre 'l llas en tal part. He admirat y admiro un llas en lo cap, en lo coll, en la má, en lo colse, á la cintura, pe 'l costat y avall del vestit d' una senyoreta ó d' una senyora. Realment fa gracia, té atractiu; mes en aquella part no puch resistirlo. Que sia del color més llam pant y més opost al de la faldilla; no hi fa pas res: lo que m' aturdeix es lo precís lloch de sa situació. No temin, ni pensin que vagi á averiguar á quin punt correspon: no 'm fico en punts intrincats, no m' enbolico, y molt menys no sabent las tasqueras. Sols fixo la atenció en lo que está á la llum del dia y á la vista del públich; per tant tothom ho pot veurer, y més essent vostés tant miradas, que no ho portarian, ni á costa de sa vida, si no fos... Moda.

No puch capir que vostés no reparin la gran semblansa ab lo llas que sempre s' ha vist en la cua de las bestias en la festa de Sant Anton, y 'm sab greu verament: perque los qu' estimin á vostés, al véurerlas per darrera... anem, los han de fer una impressió, que no sé explicar quant me repugna. Per aixó no voldria en cap manera qu' en lo dia 17 de janer del any vinent encara subsisteixi en tal lloch lo llas, que podria ocasionar un conflicte entre las parts beligerants.

JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.

LITERATURA POPULAR

SAGGIO DI GIUOCHI FANCIULLESCHI SICILIANI, ORA PER LA PRIMA VOLTA RACCOLTI ED ILLUSTRATI DA GIUSEPPE PITRÉ. PALERMO. TIPOGRAFIA DI PIETRO MONTAINA ET COMP. 1877. 29 PÁGS. EN 4.º

la veritat, que si no fes temps que coneguessim al distingit escriptor siciliá Sr. Pitрэ y no 'ns constessin son carácter y voluntat de ferro pera l' estudi, la séva activitat assombrosa, sa aplicació constant, sa erudició sempre sostinguda y en una paraula, son valer literari, l' arribariam á creure dotat d' un poder sobrenatural degut á alguna d' eixas fadas ab las que está ab tant contínuo y agradós tracte.

Citém no més las sévas principals obras, tal com se nos venen á la má y sens voler dir que las que deixém, algunas pot ser per no ésser encara conegudas nostras, no deixan de ser també importants: son aquellas, *Le lettere, le scienze e le arti in Sicilia negli anni 1870 á 1871*; *D' alcúni nuovi dipinti di Dario Querci*; *Lettera crítica, sobre la Storia della letteratura italiana del secolo XIX di Francesco Prudençano*; *Profili biografici di contemporanei italiani*; *Nuovi Profili biografici*; *Tradizioni popolari Palermitane*; *L' anime dei corpi degollati nelle*

tradizioni popolari siciliane; La Scatola di cristallo; Pietro Fullone; Saggio di fiabe e novelle popolari siciliane; Novelline popolari siciliane; Il venerdì nelle tradizioni popolari italiane; Nuovo saggio di fiabe e novelle popolari siciliane; Canti popolari siciliani; Studi di poesia popolare; Centuria di canti popolari siciliani; Fiabe, novelle e racconti, obra completíssima de 4 tomos que conté quatrecentos quèntos populars degudament classificats, ab variants y notas eruditíssimas, completada ab un estudi sobre los quèntos sicilians, una gramática siciliana, un complert glosari, y que per sí sola basta pera fer la reputació d' un home; *Il giorno dei morti e le strenne dei fanciulli in Sicilia; Della sacra rappresentazioni popolari in Sicilia* y la última d'ellas que 'ns ha vingut á sorprendre quan ab prou feynas teniam temps d' haver llegit las últimament apuntadas, titolada *Saggio di giuochi fanciulleschi siciliani*.

Los jochs havian sigut considerats fins ara fa poch temps, com á objecte sols de distracció pera las criaturas, y á est efecte diferents autors los habian presentat coleccionats pera que aquellas las trobessin á má quan se 'ls hi esdevingués lo servirse d' ells. Baix aquest punt de vista ne podém citar, entre altres, duas bastant importants *Les jeux des adolescents* de M. Beleze, que conté uns cent setanta jochs, y *Les jeux et exercices des jeunes filles* per la Sra. de Chabreul. Mes desde que la literatura popular ha adquirit tan gran desarrollo y se l' ha anada á buscar baix totas sas diferents fases, los jochs han entrat també en lo domini d' ella y son importants los estudis que 's fan sobre 'ls mateixos.

Italia, que va bastant endevant en lo creixent moviment literari popular, té entre altres los *Giuochi, ucelli é fiori*, de Fornari; los *Giuochi popolari veneziani*, del estudiós colector Bernoni; los *Giuochi fanciulleschi monferrini*, de Ferraro, etc., etc.; lo Sr. Pitрэ que tan per complert se dedica al estudi de la tradició siciliana, no podia quedar enderrera, y així no es estrany que 'ns hagi vingut á

afavoreixe ab la obra que va al cap d' eixas ratllas y de la que nos en aném á ocupar ab la brevetat possible.

Preludi d' un altre més important, conté sols vint jochs, en sas variadas y eruditas páginas, tots ells acompanyats d' un innumerable aplech de notas, com ho sab ferho lo Sr. Pitрэ y que fan sempre tan y tan interessants totas sas obras. Pera ferlo, així com pera obtenir las variants de tota la Sicilia pera l' altre tomo que formarà part de la *Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane*, té la ventatja, ademés de la que dona lo ésser molt versat en la materia, la dels numerosos amichs ab que conta dintre la Sicilia y que l' ajudan en sa tasca. Quelcom d' aixó voldriam veure en nostra terra, quan nó per la importancia de la mateixa.

Los jochs poden dividirse segons la diferenta edat en que serveixen pera las criaturas, ó bé en jochs d' acció ó moviment sens ajuda de objecte algun extern, entre los quals forman una principal part las sardanas y fins balls, que van acompanyats quasi sempre de cant ; jochs d' acció ab acompanyament d' algun instrument ú objecte y jochs d' esperit ó exercicis intellectuals que serveixen molt pera lo desarrollo de la inteligencia.

Los que lo Sr. Pitрэ té en son llibre, perteneixen á la primera y segona classe: ço es, á las de jochs sense instrument y á la de jochs ab aquest. A la primera correspon lo III, *A tocca muru*, qu' es lo nostre amagá esquenas, que regularment se converteix en lo dit de Quatre cantons y que s' hi juga ab la sapiguda cantarella ó mellor, diálech:}

- Teta de pa.
- Vesten allá.
- Teta de ví.
- Vesten allí.
- Teta de pa y formatge.
- Vesten á mal viatge.

(*Jochs de la infancia*,) pág. 81.

Joch que també tenen á Fransa anomenantse *Les quatre coins*. Quan lo del mitj agafa á algun dels jugadors, entre nosaltres usa la fórmula de *¡Per tot te deixo!* en Italia, la de *¡Aceddu ti lassu!*

Lo V, qu' es lo Rumamá nostre; bonich per las endevinallas que 's proposan. La VII qu' es un joch de *Fet*, en que se 'n amagan una meytat dels jugadors y l' altre meytat va á buscarlos; se fa de nit á la claror de la lluna, precedint una porció de vegadas la pregunta de si están amagats:—*E ammucciativi li testi! Siti boni ccá?* Amaguéu bé 'l cap! ¿estéu bé aquí? A la qual responen los altres:—*Guirno!* De la mateixa manera que nosaltres cri-dém:—¿Estéu ben amagats?—No.—Lo jugador que 's deixa agafar té de dur á coll-y-bé al qui l' ha agafat, fins á ésser al puesto d' ahont surten pera fer lo joch.

Lo VIII qu' es lo nostre *Cavall fort*, sino qu' en Sicilia se fa tapantse d' ulls los que paran, y descolcant en un moment donát un dels cavallers va á trucar ab dos pedretas, *á sonar la campanella*, y alsantse després tots los altres tenen d' endevinar qui ha tocat. Lo XI, al qui nosaltres hi juguém dihent:

La gallina
puritana
pon un ou
cada setmana,
ponhi un,
ponhi dos,
ponhi tres,
ponhi quatre,
ponhi cinch,

ponhi sis,
ponhi set,
ponhi vuyt,
ponhi nou,
ponhi deu,
la gallina
de la Seu
diu que amagui
aquest bon peu.

O bé:

Rata pinyada,
corra, corra, per la entrada etc.

(*Jochs de la infancia*, págs. 20 y 21.)

Y qu' en Sicilia hi jugan dihent:

Milia pappana,	Pani sei,
Quattru á bagnana	Pani setti,
Pani unu,	Pani ottu,
Pani dui,	Tiritáppití.
Pani trí,	Ecci
Pani quattru,	Minestra
Pani cinqu,	E viscottu.

Lo XIII, en lo qual los jugadors van formant una columna ab los punys closos posantlos l' un damunt de l' altre, com en l' *Oli y argent* de nostres *Jochs de la infancia* pág. 38, sino que així com en aquest se fa lo *Escarbát bum bum*, en lo siciliá, un dels jngadors ab lo dit va pujant y baixant per la columna de mans, tot dihent una cantarella y establintse després un bell diálech que acaba dihent l' últim que té la ma á sota, qu'

—*La gatta s' 'u manciau.*

Lo qual serveix pera que tots los jugadors, se posin á buscar la gata, tot fent:

—*Chisi, chisi, chisi!*

Lo XIV, qu' es igual al nostre *Escarbát bum, bum, etc.*, al *Pim pam cunillam, etc.*; *Digodim digodam etc.*; *De petim, de petam etc.*; (*Jochs de la infancia*, págs. 42, 43, 44 y 45), y qu' en Sicilia s' hi juga pujant un á dalt del que para, que té lo cap apoyat á la falda d' un altre, tot dihent:

Cáncara e bella,
Si' bona e si bella,
Si' tutta maritata
Quantu cornu porta 'á crapa?

Si lo qui para no ho endevina y diu quatre, per exemple, per compte de tres, lo qui está sentat se posa á cantar:

Tri avissi dittu
 Lu tó nasu fora frittú,
 Frittú e frittatu
 Lu tó nasu fora c...

Lo XV es, se pot dir, una continuació del anterior, donchs que quan lo de sota endevina quants dits ha senyalat lo de dalt, se tapa á n' aquest d' ulls y té de correr detrás dels altres fins que n' atrapa algun y l' endevina, com en lo nostre *Puput*.

Lo XVI, denominat *Bué*, es lo Fet nostre, en que un para y tots los demás s' amagan, procurant així que aquell ha sortit del punt ahont se fá 'l joch pera anarlos á buscar, lo correhi á tocarlo á fí de no poder ser agafat. Y lo XX es igual al *Pont de las formigas* nostre (Jochs de la infancia pág. 37) sols que en lo Siciliá se va continuant lo joch, passant tots varias vegadas per sota la aixella del primer ó sia del que está en lo cap de la filera, fins á tenirlo ben entortolligat, que allavoras se desfá lo joch.

Y perteneixen á la segona classe, los altres deu jochs, á saber: lo I *Acula ó cruci*, que es lo *Cara y Creu*, nostre y que segons lo Sr. Pitré era en lo antich regne de Castella *Castilla ó Leon*. Complerts com fa aquest Senyor sos treballs no sols se troban en aquest joch las variadas denominacions que pren en los diferents paissos com *Capo ó croce* en Nápolis, *Croix ou pile* en Fransa, *King or crowne* (rey ó corona) en Inglaterra etc., sino que també va á buscar son us en la antiguetat donantnos á coneixe lo modo com se hi jogava á Roma, ab lo nom de *Caput aut navis*; venintse á demostrar del conjunt de sas citas que sempre pren lo nom de las duas caras de las monedas de cada nació respectiva. Lo II que diu fou portat á Sicilia per las legions romanas y que consisteix en endevinar los objectes, com nous, avellanas etc., que un altre té á din tre de la ma, quedantse ab ellas si ho endevina y entregant al altre un número igual á las que hi sobran ó hi faltan si ho equivoca.

Entre nosaltres, també s' hi juga fent endevinar á qui-
na de las duas mans son los objectes, lo que 's fá tot
cantant:

Sexta, ballesta,
lo cor me diu,
que prenga aquesta
gall, capó, si no n' hi há,
Nostre Senyor, n' hi posará.

Lo IV que en Catalunya consisteix en fer á terra duas
ratllas paralelas, acabadas per un semicírcul que després
se divideixen ab varias ratllas transversals, posant núme-
ros á los quatre primers quadros que 'n resultan, al quint
se 'l titula l'inforn, al sisé se 'l travessa per duas ratllas que
se uneixen per lo mitj y pot servir de lloch de descans y
després se troba la gloria. Lo jugador te de anar á peu
coix tirant la pedra de un á un de dits compartiments,
sense que may se li quedi damunt d' una ratlla; si així ar-
riba fins al cel, guanya; sinó pert. En francés es conegut
ab lo nom de *La Marelle* y reb diferents formas com la
de una espiral, de un rectángul, de un círcul etc.

Lo VI podriam dir que es lo *Bolit* nostro, tenint lo pri-
vilegi lo qui lo agafa de pujar á cavall de un dels jugadors
y ferse dur fins al lloch de sortida. Lo IX que consisteix
en fer un clot á terra y tirarhi desde certa distancia, varios
objectes com pedretas, nous, avellanas etc.: qui n' hi tira
mes guanya y se hi juga de varias maneras. S' hi juga
també molt á Catalunya. Lo X que ve á esser lo joch de la
baldufa.

Lo XII que també es conegut entre nosaltres consisteix
en agafar set ó vuyt palets, posarsels en lo palmell de la
ma y llensarlos al aire recullintlos ab lo sobre ó detrás
procurant que no 'n caigui cap á terra. Lo XVII en lo qual
se fa una ratlla á una certa distancia de una paret y desde
eixa se tiran monedas á terra com á la barrisca. Lo XVIII
que ve á esser com lo II: y lo XIX que consisteix en po-
sar un tap á un canya buida ó altre objecte semblant y

llensar per medi de la compresió del aire un os á llarga distancia: qui lo allunya mes ó endevina un punt determinat guanya.

Tals son los jochs que comprén lo llibre de que 'ns hem ocupat: per las senzillas apuntacions que hem fet, pot conèixer lo curiós y agradable que es, al mateix temps que la importancia que pera los estudis populars té. Felicitém de veras á son autor y esperém ab ansia la colecció completa de Jochs de la Sicilia que 'ns anuncia.

RIVISTA DE LETTERATURA POPULARE.

Diretta da Sabatini. Roma. Loeschere C.º

Una nova Revista acaba de veure la llum pública, dedicada tota ella á la literatura popular. Nosaltres nos felicitém coralmènt d' aixó, donchs que proba la importancia que aquesta classe d' estudis adquereixen. La dirigeix lo Profesor Sabatini y 'l primer fascicle que tenim á la vista mostra tot lo valer d' ella ja sia per lo ben escrita ja per lo scient fondo que abraça.

Lo proemi del Director demostra be l'objecte que la Revista se proposa: la llegenda closa, diu, dintre del cant ó del quènto popular, no es del tot faula, en ella hi reviu la historia; en un fil d' herba s' hi amagan los mes profundos misteris de la naturalesa, en la pobre y senzilla tradició popular, albergada ja quasi únicament baix la capa del humil poble, son amagadas las mes brillants páginas de un hermós passat; estudiarlas, descobrirlas dintre del abrigall de tantas tradicions transformadas, corrompudas, envoltas ab la ignorancia, pera descobrir la sublimitat dels conceptes, la delicadesa de las imatges que foren vida del poble, pera penetrar per medi del análissis en la construcció de la llengua y anar á trobar la base de la mateixa; pera penetrar en la historia de la vida del cor y trobarhi nou pasto á la observació filosófica, estudiant l' esperit humá, en la *Demopsicologia*, heus aquí la missió de la literatura

popular y l' objecte de la Revista que 'ns ocupa. Y perque tot aquest estudi analítich ó psicológich sobre la tradició demana unitat de forsas, comunicació de ideas, reciprocitat de consells y necessita la contínua comprobació de narracions llegendarias ó históricas referents á un mateix succés pera deduhir d' ella la lley que va formarla y trobar així la historia en lo período llegendari del poble; per aixó funda sa revista lo Sr. Sabatini: pera buscar eix conjunt de forsas unánimes y dirigidas á tant important objecte. Deu vulla que 'l trobe; bo es mentrestant popularisar eixos estudis, que per lo atractívols que son, y per lo mateix agradosos á quants arriuan á coneixels, han de dar forsosament resultats práctichs y conduhir al millorament del modo de ser y sentir dels pobles.

Lo Sr. Sabatini seguint lo seu plan de no desperdiciar res, absolutament res, que's refereixe al poble, agafa la tradició en totas sas fases: sia escrita ó no escrita, antigua ó moderna, se trobi en los qüentos, en las tradicions, en los cants, supersticions, melodias, ditas, refrans, gestos, inscripcions etc. etc., y per aixó al pas que en sa Revista se hi troban un article sobre 'ls cants polítichs romans, del Director, y altre sobre 'ls cants populars de la baixa Romaniaa, se n' hi troban també un altre de gestos y senyas populars sicilianas del erudit Pitré, un altre sobre las inscripcions murals del propi Sr. Sabatini y un altre sobre supersticions del qui escriu aquestas ratllas.

Entrar en l' estudi de cada un d' ells, seria cosa que 'ns ocuparia mes puesto del que 'ns concedeixen las páginas de la present Revista. Bastans sols dir que l' article sobre los cants romans del Sr. Sabatini, comensa per una introducció ben escrita y pensada, fent veure la distinta naturalesa de la tradició romana efecte del carácter universal y cosmopolita que ha tingut en totas épocas Roma; entra després en la classificació dels cants populars de la mateixa, la distinta influencia que las corrents del Nort, totas narratives, y las del mitj dia, líricas en ells hi tenen; las fonts en que ha begut pera formar sa colecció y la di-

visió que fa dels mateixos en polítichs, narratius, llegendaris, mitològichs, descriptius, amorosos, etc. etc. notant de pas la diferencia de llenguatge entre los recullits en la classe mitja y los recullits en la classe plebeya.

Entrant en los polítichs, podém dir que n' hi te de gran preu y que la major part van acompanyats de una erudita nota històrica.

Entre ells hi trovém lo Mambrú, que posa d' aquesta manera

Mambrúche va á la guerra,
Mirontó, mirontó, mirontella.
Mambrúch' é mort' in guerra,
Dirondó, dirondó, dirondella.

(Linguaggio medio)

Qual cant fa derivar de la célebre guerra de Villars y Ponffiers en 1709.

L' article del Sr. Pitré *Gesti et insegne del popolo siciliano*, comensa ab una anécdota que pera la millor comprensió del mateix, creyem, encara que siga en resúmen necesaria lo posarla: diu que una vegada lo rey va anar á Sicilia y li digueren que 'ls sicilians tenian de notable 'l que sense parlar feyan tot un discurs; lo rey volgué probarho, maná cridar dos homens del poble, los feu compareixe davant d' ell y al cap d' una estona los feu manar sortir sense dirlos res. Lo rey no 'ls notá cosa alguna, mes una volta fora, lo ministre que 'ls havia estat observant y 'ls havia vist com en sas furtivas y sorpresas miradas hi passavan un mon de preguntas y respostas, contá al rey tot lo que ab ellas é imperceptibles gestos que havian fet, se havian dit; cridats altre volta los dos homens resultá cert lo dit pel Ministre. Descriure los gestos y senyas usadas per un poble tant rich en ells y que gosa fama com cap altre d' espresiu, es lo objecte del Sr. Pitré, y no cal dir si es curiós y notable son article sobre tot tenint en compte lo conciensudament que aquell fa las cosas. Aixó tam-

bé ho tenim bastant en nostras provincias meridionals espanyolas, perque com diu molt be lo citat escriptor, los habitants de paissos calurosos verteixen lo seu pensament ab una prontitut assombrosa, y també succeheix que en aquellas una frasse s' acaba moltes vegadas mes ab un gesto que ab la paraula. Descriure los mohiments de la ma, dels ulls, de la boca, del cap, del cos enter com fa lo referit Senyor, ab lo significat de tots ells y los signes ab que 's denotan los diferents oficis, com aquí en Catalunya que senyalém una taberna ab una rama de pi, seria cosa sumament curiosa pera nostres lectors, mes en la que no 'ns hi podém entretenir: los remetém á dit article y de segur no 'ls desplaúra gens lo trevall que 's prenguin.

Lo Sr. Ferraro, conegut ja en la literatura popular, sobre tot per la colecció de cants populars de Montferrato publicats en la important biblioteca dels Srs. Comparetti y D' Ancona, contribueix á la Revista del Sr. Sabatini ab setze cants de la baixa Romanía, tots escullits y preciosos, alguns dels quals sentim per falta de puesto, no poder transcriure. Permetesens copiarne solsament un, ab lo seu mateix llenguatge pera que no perdi res de sa hermosura, y perquè creyém que dada la semblansa del italiá y catalá, lo entendrá tothom.

LA LAVANDAIA.

Sotto al pont dla Rella
 Ghé na lavandera,

.

La lavandera si tra in l' onda
 E il cavalier s' affonda
 La lavandera si tra in l' acqua
 E il cavalier l' abbrassa.

.

La va a ca tutta moja
 E la sua mamma crida.

«Mamma mia mitim a lett
 «El mia caval in stala.
 «Mamma mia fem la suppa
 «E al mia caval la bieva.
 «Mi im supliran in l' erca,
 «E al mia caval sott terra,
 «A mi cantaran la glória,
 «E al mia caval la storia.

Las inscripciones en las paredes, representan la manifestación espontánea del escritor, diu lo Sr. Sabatini en son article *Le iscrizioni su' i muri*. Una sola expressió es de vegadas una historia, lo conjunt de totas ellas es lo modo de sentir de un poble. Per aixó aquell senyor donanthi tota la importancia que 'l assumpto mereix, ne posa en sa Revista un curiós aplech en la Secció que 'n titula de Varietats.

Per lo dit se pot venir á compendre lo interressant y al mateix temps agradable que es esta *Rivista di letteratura popolare*. Per aixó no temém á recomanarla verament á nostres lectors. Pera concloure sols nos basta dir, que conté ademés una secció bibliográfica així d' obras com de revistas y periódichs, y un' altre de noticias, entre las quals n'hi trovém dos de sumament agradables com son, la próxima publicació á Montpellier de una colecció de quientos populars genovesos y piamontesos del Sr. Pitré: una altre del propi senyor, á Florencia dels quientos toscans y una de festas populars romanas en la edat mitjana, del Sr. Corvisieri.

S' imprimeix en casa lo conegut impresor Loescher; surt cada tres mesos en fascicles de 80 páginas, per preu de 12 pessetas en Espanya, y se hi pot suscriure en casa Verdaguer.

MELUSINE.

D' una altre Revista popular debém també ocuparnos *La Mélusine* (*Revue de Mythologie, litterature populaire*,

traditions et usages) qu' es publica duas vegadas al mes á París, los dias 5 y 20, dirigida per los Srs. H. Gaidor y E. Rolland, per preu de 16 franchs al estranjer, en la llibrería mitológica de Viaut, carrer de *Saint-André-des-arts*.-42.

Melusine, dona melodiosa, que canta; es una fada dels quèntos celtas, filla de Elenaus, rey de Albania, de la qual corran moltes tradicions; nua, ab los cabells penjant, meytat dona, meytat serp se banya en un estany en qual aigua s' enmiralla y pentina; diu que pera espiar la mort del seu pare fou convertida en serp tots los dissaptes; diu també que ab sos crits anunciava la desgracia de la familia dels Lusignan cada vegada que devia morir un d' eixa familia.

Que hi hagi sobre ella en la tradició francesa y la major ó menor popularitat de la mateixa, nos ho dirá un próxim número que tractan de publicar los Directores de dita Revista, destinat exclusivament á la fada de que ha pres lo nom y al qual invitan á tots los escriptors que puguin donarne noticia.

Per ara van publicats sis números, tots ells, al mateix temps que interessants pera los aficionats als estudis populars, sumament curiosos y entretinguts per aquellas personas que sols buscan en la lectura una estona de distracció y esbarjo. En cada número hi ha un grabat de trajos ó costums populars y la nota ó solfa d' un cant ó melodia de alguna de las encontradas de Fransa.

Es impossible ab l' espay de que disposém y lo molt que hem abusat ja de la paciència de nostres lectors lo fer una ressenya detallada de los diferents punts de que se ocupa dita Revista; basta dir que no hi ha branca de la literatura popular de que no s' ocupi y que sos principals articles son: La melodia popular en Orient de Bourgault-Ducoudray; un de Mitologia Slava de Jireck, traduhit per M. Denis; un altre de Mitologia de las islas de Hervey (Polinesia) y un altre de Mitología y tradicions populars dels Esquimals, abdos per M. Bruyère, lo traductor dels

qüentos russos de Raiston: un de trajos tradicionals per M. Bureau y un altre de trajos y costums populars de l' Ain: un sobre los Patrons de las corporacions de París en la edat mitjana, sumament curiós per la semblansa ab los Patrons dels nostres Gremis catalans: un catálech per M. Merlet dels noms donats als habitants de diverses localitats de Fransa, á semblansa del qual ne podriam fer un de voluminosíssim en Catalunya, donchs que en la major part de nostres pobles no hi ha casa que no tingui apodo, per lo quin es mes conegut lo seu amo que no pas per lo seu nom propi: un article sobre un antich llibre de brui-xeria de l' Hindostan, per M. Barck; un altre de dibuixos populars russos, de Leger y un altre de resos populars, de Marion; Cants populars, recullits per diferents autors; Ditas (formulettes) entre las quals hi trobém la que s' acostuma á dir en castellá, quan un se deixa pendre lo puesto:

Quien fué á Sevilla
perdió su silla.

Y la fórmula popular escolástica castellana que diu:

Si este libro se perdiere
como puede suceder
es de un pobre estudiante
que lo ha de menester
Antonio (p. e.) tiene por nombre
para la Vírgen servir.
Mendieta (p. e.) por sobre nombre
para con Cristo morir.

Que en Fransa dihuen de la següent manera:

Ce libre est á moi
Comme la France est á roi;
Je tiens á mon livre
Comme le roi á sa ville;
Si vous voulez savoir mon nom
Regarder dans le petit rond,
Si vous voulez savoir l' année
Regarder dans le petit carré.

Seguint un circul y un quadrat ahont se posan respectivament lo nom y anys del amo del llibre.

També conté pronóstichs; jochs; costums ó festas; tradicions; dansas; llegendas; proverbis; astronomía popular; supersticions, algunas d'ellas molt semblants á altres de Catalunya y de las quals nos en ocuparém en distint article; y Cuentos populares, los quals constitueixen una colecció molt rica y variada. Entre ells n'hi ha de bretons, del colector de qüentos populars de la Bretanya, (*Contes bretons*, Quimperlé. 1870.) F. M. Luzel: Creolès ó siga dels habitants de las colonias francesas, per lo dalt dit, Bruyère; de Picardia, per Carnoy; de Metz, per Quepat; de Carayac, en la Guyena, per Devich; Eslavons, de Leger; de Vivarais, en lo Languedoch. per Rolland, etc.

De aquestos quentos, *Le temps long*, de Carayac, es igual á nostre qüento popular, «Joan lo tonto,» (Lo Rondallayre, vol. III pág. 44) semblant á Jordi Banet, publicat en l'Armaná Provensal de 1866 pág 53 y á «Joan lo tonto,» borgonyó, publicat per Beauvois en sa colecció de qüentos populars de la Noruega, Islandia y Borgonya (Paris 1862, pag. 218); trobantse axí mateix l'incident del tonto que espanta á los lladres y s'apodera de sos tresors en lo qüento bretó *Ar miliner hag he aotro*, de Luzel (pág 80) y en Giufá e li latri; y Giufá e chiddu di la birritta, de Pitré, (Vol. III de sa colecció de cuentos, páginas 367 y 356).

Jean Bout-d'homme. de la terra de Metz, es nostre Pere Patufet» (Lo rondallayre vol. III pág. 88), semblant al Tom Pouce de los germans Grimm, y al qüento inglés del mateix títol, de la colecció de Marmier *L'arbre de Noël*, pág, 187.

Les trois œufs, creole, ve á ser «La Fillastra» de nostre colecció (Lo rondallayre. vol. I. pag. 97) en qual idea, están fundats també, lo qüento de Perrault, titulat: Las fadas; *Les douze mois* y *Le pleur des perles*, slavos, trad. de Chodsko, pag. 15 y 316; *Las dios Fillos*, del Agenais, recullits per Bladé. pag. 86. *La putela dei qua-*

tro oci, veneciá, de Bernoni, pag. 101, y la *La Mamma-draa*, siciliá, de Pitré, vol. II. pag. 90.

Jacques l' idiot, de la Picardia, es « Lo beneyt » nostre (Rondallayre vol. I. pag. 79) semblant á *Giufá*, de Pitré; *Lou bouyatge dou Joanot*, de l' Armagnac, recullits per Bladé, (Paris 1867. pag. 18); *Ambroise le sot*, de la Gasconya, per Cenac-Moncant. pag. 101.

Jean de l' ours, també de la Picardia, es exactament nostre « Joan de l' os » (Rondallayre, vol. I. pag. 11), quin se sembla á *Mouret*, gascó, (pag. 149); á Los sis companys que van pel mon, de Grimm; á La orella de Llucifer, andalús, de Fernan Caballero, (pag. 83); á *L' Estienni l' habile*, de Bladé, y á *La veillée ou l' homme large, l' homme long et l' homme aux yeux de braise*, Slavo, de Chodsko.

Les feés et les deux bossus, de Picardia y *La danse des Korrigans*, de Bretanya, son nostre cuento « Los dos gaperuts » (Rondallayre, vol. III. pag. 108.) igual á *Les deux bossus*, publicat per Amezeuil en sas llegendas bretonas, á *Les Korils de Rauden* de Le foyer Breton de E. Souvestre. (Vol. II. pag. 113. Paris 1863); y á *Li Masc*, provensal (Armaná de 1869, pag. 61.) Es cuento que com diu M. Ralston, fa las delicias dels Irlandesos y de tots los paisos Celtas, y 'l tenen en gran estima los Kalmuks, los Mongols y fins los Japonesos (Revista Britanica, Juny, 1876).

Le voleur avisé, breton, conté lo incident dels tres objectes sobrenaturals, entre ells lo barret que fa invisible, com lo famós Tarnkappe dels Nibelunchs, que es troba en lo cuento catalá. « Los tres princeps » (Rondallayre. vol. III. pag. 164.) En lo cuento « Los tres germans » (vol. I. pagina 39) se hi troban també dits tres objectes, lo mateix que en lo del III. vol. pag. 58. « Los dos germans » en que l' heroe s' apodera d' ells per las barallas de sos poseedors, com així ho fa lo valerós Siegfrit; com així se troba també en lo Cuento LXXIV. vol. II. pag. 8 de la colecció de cuentos y apolechs indios publicats per Stanislas (Paris

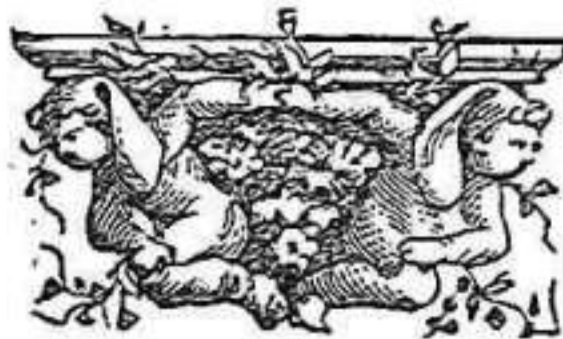
1860) tret de la famosa Enciclopedia budda *Fa-youen-tchou-lín*; en lo quento Slavo de Chodsko, *Le tapis volant* etc., y en *Lion bruno* y *L' isola della felicitá*, de la collecció italiana de Comparetti, pag. 167 y 212.

Le tailleur etl' ouragan, bretó, es igual á nostre cuento catalá «*Los tres dons del dimoni*» (Rondallayre, vol. III. pag. 31) igual á La taula, l' ase y lo bastó maravellós alemany, dels germans Grimm; á los fills de Mateu, de las Provincias Vascongadas, publicat per Trueba, en son llibre *Cuentos de vivos y muertos*; á «Los dons del aire», noruech, de Asbjærnsen y Moe; ab Los tres dons del hermitá, alemany, de la collecció Marmier: á Lu scarpareddu mortu di fami y á La munachedda, sicilians, de Pitré, vol. I. pag. 265 y 271; y al quento veneciá de Bernoni: *Ari, ari, caga danari*.

Aixís podriam anar citant los altres cuentos que 'ns faltan y anotar sas analogías, mes no volém abusar mes de la paciencia de nostres lectors. Bastans dir pera acabar de donar compte de la revista que 'ns ocupa, que ademes de tot aixó conté una secció bibliografica bastant notable per las obras que d' ella se donan compte, á la qual remetém á tots los que 's dediquen á eixa classe d' estudis, com los remetém també á la *Melusine*, enterament necesaria pera qui busqui la tradició popular.

FRANCISCO MASPONS Y LABRÓS.

Barcelona. Mars.

L' OMBRA DE LA MORT

POEMA DE LA SENYORA DE RATAZZI

(Traducció del Cant X)

Y tots aquests dolors que noblement retreya
lo vell los acullia y tristement somreya
als cors que s' abatian donantne nou consól
y omplintne 'ls esperits de clarors vagarosas,
quan á través del núvol de donas dolorosas
aparesqué una viuda cuberta ab vels de dol.

«¡Quant he sufert! digué. Totas las penas vistas,
del cor y del esprit las desilusions tristas
y lo gelat y árit olvit dels cors ingrats:
la fraternal tristesa que 'm dona una gelosa,
duptes d' art contra 'l gust en lluyta misteriosa,
y los pesars inmensos dels bardos desterrats.

«¡Fins! ay! la fé en sa mare mon fill á perdre anava!
Mes dels torments al últim sortada triunfava.
Ditxosa era á la fi! Goig se torná 'l dolor!
Llansá l'amarga copa l' estúpida quimera,
pará son vol, caygué, y ab cara riatllera
se condormí un cap vespre dessobre de mon cor.

«Llarch temps costá 'l guanyarme la joya desitjada,
mes la tinguí per sort: l' havia al fi trobada

en un dels homes qu' envia al mon Dèu de bondat
 per arrancar al mal sa víctima, sa presa:
 un' ànima sencera qu' eclipsa ab sa grandesa
 las trabas que s' oposan al regne sèu sagrat.

«Tant gran com bó, ab son ànima la meva embolcallava,
 de encís inagotable á dojo l' inundava,
 ab l' amor que transforma l' aymí sempre constant
 unint á suau respecte l' orgull ardent que inflama
 á la superba dona que troba quan reclama
 un bras que no 's doblega atent á cada instant.

De un poble gran, magnánim, ell la paraula n' era,
 lo rey á ulls cluchs seguia sa boca consellera,
 son credo fou un símbol de gloria sense fi,
 y fins del Capitoli al peu, no féu parada
 mostrant sa hermosa testa de raigs iluminada...
 Llavors, que jo era sèva, ser reyna me creguí.

Mes ¡ay! quantas vegadas davant s' ànima fera,
 dolça, tendre, complerta, generosa y sancera
 no vaig deixá arrastrarme per resplandors humans,
 sens redimirme, á solas guardant aquell imperi,
 y engelosida, avara, voltada de misteri
 ab lo tresor, gosantme, caygut entre mas mans!

Mes en lo mon jo creya y pérfit m' enganyava,
 endavantme débil, lo mon de mí abusava;
 y d' odis y calumnias un mar, al entorn mèu,
 alborotat movia sa espuma miserable.
 ¡En vá jo demanava un element palpable,
 no recordant que l' arma dels forts, es lo menyspreu.

Somreya ell y jo ayrada, parlava de venjansa,
 de triunfar sedenta, rublerta de esperansa:
 ell indulgent y noble, y sórt als vils reclams
 encare torturava molt mes á la impudencia.
 ¡Be 'u sé! quan la sentia davant sa negligencia,
 com fera mal ferida fentme estremí ab sos brams!

Volava éll; y com vívora jo, pobre, rastrejava;
als mes pigmeus prenentne, per gent gegant y brava...
¡Ay! Massa tart un dia, al víu recort vegí,
de sos desdenys austers, que las miserias ruínas,
realitats grosseras y enemistats mesquinas,
millor era deixarlas morir en llur verí.

Mes ell se n' es anat! Lo poble avuy l' anyora,
lo poble á qui ell guiava desconsolat lo plora:
en vá son las pregarias; sols resta son recort!
Jo 'l veig volar, recorrer esferas estrelladas,
donarme á mí y sa filla, sas reynas estimadas,
miradas piadosas... Mes no existeix: ha mort!

¡Mort!... No! Jamay! No ha mort! Está dormit, alena!
Encare al rey consella sa veu fidel, serena;
sa veu en mas orellas jo sento ressonar!
Jo crech en sa tornada: l' insomni m' ho aconsella.
Si Dèu no ha fet encare tan santa maravella,
l' amor diví es qui dorm!... ¡Anémlo á despertar!

J. ROCA Y ROCA.

LA CATEDRAL ¹

COM alta fita sobre 'l mon fixada,
testimoni de gloria ja passada
qu' ha vist esplendorosa
brillar desde sa aubada á son ponent;
com áliga qu' á alsarse se disposa
vers la buydor blavosa,
s' alsa atrevit lo górich monument.

Cada nou jorn l' ha saludat l' aubada,
lo cel l' ha benehit ab sa rosada
y en la foscó intensa
de nits d' hivern la nèu l' ha coronat;
y ha vist passar d' estels la legió inmensa
y per la boyra densa
com per l' encens s' ha vist afalagat.

Y tot contant centuria per centuria,
de novas rasses resistint la furia,
mentre aprop sèu tronava
de guerra 'l terratrémol y 'l flagell,
desde son cim la creu per ell vetllava:
lo temps lo consagrava
marcantli 'l front ab son feixuch sagell.

¡Miráulo, qu' ennegrit! apar qu' ostenta
dels segles l' enfosquida vestimenta,
traslluhint recelosa,

¹ Poesía distingida ab menció honorífica en los Jochs Florals de Barcelona del any 1876

las formas que l' escarpra besá un jorn,
com en tupida glassa verge hermosa
recata pudorosa
son esbeltíssim despullat contorn.

Com la nit de la tomba negrejadas,
arreu pujant amunt, voltas y arcadas
en la foscor s' uneixen
y mouhen l' esperit á meditar;
devots sospirs enllá 'ls ecos fingeixen,
d' amor se consumeixen
tremolosas las llántias del altar.

Per l' ombra protegit del santuari
guarda los morts lo claustre solitari;
cubrint apiadada
fondas esquerdas que lo temps obrí,
l' eura s' aferra á la rompuda arcada
y abraça enamorada
tot lo que vetlla los recorts d' ahí.

Cada petjada fa cruixí' una llosa;
lo vent murmura un prech ab veu conmosa,
de Dèu en alabansa
s' alsa en lo temple 'l cant sacerdotal;
l' eco perdut son débil ressó alcansa
y per lo claustre 'l llansa
com planyívola exéquia funeral.

S' omple l' entorn de santa fantasía,
l' indecisa mirada s' extasía,
l' esprit sento enlayrarse,
ma pensa dona vida á una altra edat
y en la nit dels recorts al enfonzarse
veu al entorn alsarse
mudas ombres de segles qu' han passat...

Vell monument, ma pensa may t' oblida;
jo veig en tu l' imatge benehida
de verje extasiada
que vers lo cel aixeca seré 'l front,
esperant alcansar ab la mirada
la regió somniada
hont vol pujar lleugera al deixá' 'l món;

O l' espectre qu' en nit silenciosa,
 alsantse del passat sobre la llosa
 llansa tétrica ullada
 en la fossa hont lo temps se va enfonzant;
 y plora ab veu de bronzo enrugallada
 la marxa acompassada
 dels jorns y las centurias que se 'n van.

Tal volta satisfet al lluny contemplas
 de Grecia y Roma enderrocats los temples
 y com avergonyida
 l' ara dels Dèus tem rebre 'l foch del cel;
 y enllá com jau confosa y malehida
 en vil pols convertida
 la torra gegantina de Babel.

Vell monument, no acotes may la testa
 al buf esglayador de la tempesta
 y en mitj la torrentada
 de segles y de rassas alsa 'l front;
 sigas de pau y amor arca sagrada,
 sobre la mar irada
 de lluytas y miserias d' aquest mon.

Dèu aguante en ton front la creu augusta
 y al suspirar ton bronzo ab veu robusta,
 l' humanitat, ardida,
 aparte 'l dupte y tot iních recel
 y ab viva fé pensant en millor vida,
 á ton entorn reunida
 flecte 'l genoll y aprenga á mirá' 'l cel.

JASCINTO TORRES Y REYATÓ.

BIBLIOGRAFÍA

ASSOCIACIÓ LITERARIA DE GIRONA.—ANY V.

UNA poesia en provensal de Marius Bourrelly dedicada á la Associació, cantant la germandat literaria dels pobles llatins: la acta de la festa; lo discurs del Sr. President, mil y una repetició d'alló de *la patria, la fé y l'amor*, que fora molt bonich si no fos ja tant y tant gastat: la memoria del Senyor Secretari que hauria pogut suprimirse perfectament perque no fa sino dir títols y lemas de las composicions premiadas sense pendres la molestia ni d'insinuar las rahons que 'l Jurat ha tingut pera escullirlas, senzill procediment que recomanem als futurs Secretaris de Jurats; una oda castellana *á la Paz* de D. Filiberto Abelardo Diaz y altra á lo mateix, de D. Antonio Alcalde Valladares, premi y accessit respectivament, versificadas las duas ab notable facilitat, que es per lo que mes descollan, puig per lo demás ni en conjunt ni en detalls, sobre tot la segona, ofereixen cosa de particular; *Un patrici ampurdanés y La crema de Perelada*, romansos històrichs catalans de D. Francesch Ubach y Vinyeta, de forma altament dramática com tots los seus y plens de moviment y de color: *Lo Doctor Fontanella*, altre romans històrich que també, com tots los de son autor que ho es D. Joan Baptista Ferrer, adoleix pel nostre gust del defecte de ser mes un quadro històrich que un romans històrich, género poétich que exigeix mes concisió en la forma, mes condensament en los fets dels que sol usar aquell escriptor, historiador en sas poesías mes que poeta en sas historias; *América*, oda castellana de D. Juan Rodriguez Guzman, bellíssim tros de poesia plè d'inspiració y de foch, ben digne del premi que

se li adjudicá: *La dama gelosa*, balada en catalá de D. Antoni Carreta y Vidal, escrita en estrofas d'una contestura molt original y agradable si be que 'l pensament capital á que obehí la confecció de la poesia, pensament manifestat en los dos versos derrers del cent vint y sis de que 's compon aquella, nos sembla excessivament rebuscat y violent; *Divina Soletat*, estramps catalans de D. Artur Vinarzell y Roig, regularment versificats pero del qual podriam dir per analogía lo que mes amunt hem aplicat al Discurs de President: *A Maria*, poesia castellana de D. Pere Huguet y Campañá, idem de idem que la anterior: y per fi *Ciencia y art*, poesia del Sr. Vice-president del Jurat D. Joaquim Riera, llegida per via de discurs de gracias, recomanable especialment per las ideas que en ell se verteixen.

Aixó es lo que conté l' volum corresponent al certámen quint de la benemérita Associació literaria de Girona, celebrat l' any últim.

J. SARDÁ.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS

DE BARCELONA

TITOLS Y LEMAS

DE LAS COMPOSICIONS PREMIADAS EN LO CERTÁMEN D' AQUEST ANY

FLOR NATURAL.— Núm. 248. «L' any mil.»— *Se creya que á la mitja nit del darrer de Desembre lo mon finaria.*

Primer accessit.— Núm. 258. «L' anada á Montserrat.»— *Patria Fides, Amor.*

Segon accésit.— Núm. 99. «L' ánima en pena.»— *¡Válgam Deu val!*

ENGLANTINA D' OR.— Núm. 211. «Lo darrer plant de 'n Clarís.»— *... quedóle al suelo— miedo en el corazón, llanto en los ojos.* (Fray Luis de Leon).

Primer accésit.— Núm. 250. «La batalla del Port.»— *Mas temian la afrenta de no vencer que el peligro de ser vencidos* (Zurita).

Segon accésit.— Núm. 176. «La Campana d' Osca.»— *Morituri te salutant.*

VIOLA D' OR Y PLATA.— Núm. 247. «Romiatje.»— *Fes via.*

Accésit únich. — Núm. 173. «Lo plor de Jeremías.» *Nosotros inicuamente procedimos, y te provocamos á enojo: por esto tú eres inexorable.* (Lament. de Jeremías, III, v. 41.)

COLECCIÓ COMPLETA DELS MES CELEBRATS POEMAS ANTICHS Y MODERNS.— Núm. 182. «L' Atlántida.»— *Ella era poblada y floreixent, gobernada per reys poderosos que s' apoderaren de Libia fins á Egipte y d' Europa fins á Tirrenia... Mes sobrevingueren grans temporals y terratrémols y en l' espay d' una nit l' Atlántida fou enfonsada.* (Platon.)

PLOMA D' OR Y PLATA Y TITUL DE SOCI DE MERIT DEL «CENTRO DE LECTURA» DE REUS.— Núm. 252. «A una dona.»— *Hace una noche horrorosa como la vida que nos espera.*

Barcelona 28 d' abril de 1877.— P. a. del C. — J. RIERA Y BERTRAN, Secretari.

NOVAS

BARCELONA, Catalunya entera ploran llàgrimes de dol per la mort del popular artista Tomás Padró, trist succés que ha vingut á ferir com un llamp l' extens círculo de tants amichs y admiradors com ab son talent y ab son agradable geni s' havia aquell conquistat.

Pochs artistes, á l' edat d' en Padró han adquirit una reputació tan llegítima y tan popular, mes poch també han treballat ab tanta constancia y entusiasme.

Nascut en Padró á Barcelona, en 1840, de familia d' artistes, aprenqué los primers elements del art en l' Academia de aquesta Ciutat, y als 18 anys passá á Madrid completant sos estudis en la de San Fernando. Cinch anys després torná á Barcelona ab l' aureola que donan ja 'ls llors del triunfo qu' havia obtingut en una de las Exposicions de la Cort per son quadro representant una estació de ferro-carril en l' acte d' eixir un tren.

Fixat aquí, si be 's recordá de tant en tant de la pintura, son carácter actiu lo tirá preferentment al dibuix en lo qual se manifestá desseguida espontáneo, franch, enérgich, *catalá*, si axis podem expresarnos.

Coincidí la sua vinguda á Barcelona ab la popularisació del renaiement catalá per medi de diferentas publicacions periódicas com *Lo tros de paper*, *Lo Noy de la mare* y almanachs com *Lo Xanguet* etc., y 'ls que 'ls fomentaren trobaren en Padró un artista que 'ls

comprengué y que sabé traduhir sas xispejants ideas. Per aixó, si ja la memoria del artista que plorém, no 'ns fos molt grata per las variadas mostras que de son talent doná en infinitat d' obras, nos ho seria especialment per haver contribuít com lo qui mes ab son entussiasme d' artista y de ver catalá al renaixement actual.

Llarga es la llista de las obras d' en Tomás Padró; de ella citarém entre las pictóricas, los quadros que hi ha al Institut de Figueras, lo boceto que ab en Caba presentaren darrerament á la Diputació en lo concurs per un quadro sobre la Pau, y lo que ha deixat sense acabar de assumpto molt trascendental. Entre las ilustracions las de los periódichs *Lo tros de paper*, *Lo noy de la mare*, *La Campana de Gracia*, *La Flaca y la Madeja política*, las de las obras *Teatro selecto*, *El Mundo riendo*, *Poesías de Soler (Pitarra)* y la *Historia de España* de Lafuente actualment en publicació pera la que havia fet grans estudis; las dels almanachs *Lo Tiburon*, *Lo Xanguet*, *L' any nou*, etc. y á mes las que havia enviat en diferents periódichs nacionals y extrangers com *La Ilustracion Española y Americana*, *Le Monde illustré*, *L' Illustration*, *The Graphic* de Londres, *L' Ilustració* de Leipzig y *La Llumanera* de Nova York.

Tot lo mon artístich y literari de Barcelona s' afanyá, concurrint al entéro d' en Padró y publicant en lo número de *La Campana de Gracia* del 22 del corrent sentidas poesías á sa mort, en demostrar l' estima en que tenia al artista malaguanyat sobre qual tomba ha posat la patria lo llor de l' immortalitat.

La Redacció de LA RENAIXENSA saluda afectuosament als distingits escriptors Exmo. Sr. D. Antoni Ros de Olano y á D. Vicens Boix, en sa arribada á aquesta ciutat pera assistir en calitat de President y Mantenedor respectiva del Consistori dels Jochs Florals á la festa d' enguany.

Hem rebut lo número prospecte del *Diario de Vich* organ dels interessos morals y materials d' aquella important Ciutat.

De sa secció local, y ab referencia á una noticia del *Aplech de San Jordi* notém l' interessant dato de l' existencia d' un ben conservat *dolmen* al costat de l' ermita de aquell nom que 's trova en un puig á cinch quarts de Vich.

Acaba de apareixer y 's ven en las principals llibrerías lo *Romançer catalá histórich tradicional y de costums* del llorejat poeta, Mestre en gay saber D. Francesch Ubach y Vinyeta.

Res dirém de la importancia d' aqueix nou aplech que ve á enriquir la moderna literatura pátria, deixantla per la secció corresponent. Sols mentarem que en l' indicat volum luxosament estampat se contenen las mes notables composicions que en aquell género han fet ja coneixer ventatjosament al Sr. Ubach al costat d' altres d' inéditas que sens dubte acreditarán mes y mes lo bon nom literari d' aquell escriptor.

Una altre perdua acaba de sufrir l' art catalá: D. Anton Oller y Biosca tan modest com notable compositor y professor músich ha finat sos dias á Sabadell, d' ahont era Mestre de capella y Director de la escola pública de música. D' una biografía seva publicada en lo Diari de Barcelona n' extrayém los següents datos:

Fill lo Mestre Oller de Tarrassa, ahont nasqué lo 4 de mars de 1804, estudiá en la célebre escolanía de Montserrat, que per segles ha sigut la dipositaria de la bona tradició musical catalana, passant d' aquí á la plassa d' organista y mestre de capella d' Igualada. Fou successivament primer fagotista de la orquesta del Teatre Principal d' aquesta Ciutat; baix de la capella de la Catedral de Toledo, de la Real de Madrid y de la Real Cámara, *maestrino* del Teatro del Circo de Madrit; altra volta en los meteixos cárrechs á Igualada; mestre de solfeig del Real Seminari de la Concepció y avants mestre de coros de la Real Academia de música y declamació; Mestre de la escolanía de Montserrat, essent lo primer seglar que la desempenyá, y finalment se trasladá á Sabadell ab los cárrechs citats.

A Madrit en l' iglesia de San Plácido se li celebraren solemnes exequias y s'hi executá una de sas Missas de requiem per una nombrosa orquesta y eminencias musicals com Tamberlick, Boccolini y Oliveres, tenor de la Capella Real.

Las principals obras del Mestre Oller, son á mes de varis oficis de difunts, tres grans Missas de Requiem, una Salve, tres Sequentias de Pascua, Corpus y Pentecostes, un Regina Cæli, dos reservas y un Oratori titolat: «El manto de la Vírgen.»

L' inspirat poeta y castís escriptor en Pau Bertran y Bros, acaba de publicar un quadern de poesías ab lo títol *De flor á flor*.

Aquest any l' endemá de la festa dels Jochs Florals ó sia 'l dilluns 7 de Maig á la vetlla se celebrarà en lo Saló de Cent de casa la Ciutat la sessió literaria ab que los joves catalanistas acostuman obsequiar cada any als premiats en aquell certámen.

Lo dilluns 23 del corrent, diada de San Jordi, se celebrá en un dels locals de la casa de D. Francisco Mandri, en la plassa del Duch de Medinaceli, la repartició de premis del certámen obert per la Societat *La Misteriosa*.

Comensá la sessió lo President del Jurat, D. Ramon Picó y Campamar, llegint un castís discurs rublert de veritable esperit catalá, y 'l seguí 'l secretari Sr. Matheu, donant á coneixer lo fallo del Jurat.

Oberts seguidament los plechs que contenian los noms dels autors de las composicions premiadas resultaren adjudicats en la següent forma:

COPA DE PLATA. (poesía): «Amor inmens» de D. Antoni Careta y Vidal, llegida per ell mateix.

Accéssit: «La nova amor» de D. Mateu Obrador Bennassar, llegida per lo Sr. Sardá.

LLIRI DE PLATA (poesía): «L' herba del amor» de D. Jascintó Verdaguer, Pbre., llegida per lo Sr. Pirozzini (Carles).

Accéssit: «La mort del just» de D. Joseph Franquesa, llegida per ell mateix.

COLECCIÓ DE LAS «OBRAS DE ANTAÑO» (poesia): «Sota l' ombreta» de D. Joseph Roca y Roca, llegida per ell meteix.

LLIRI DE PLATA (poesía). «La casa de Natzaret» llegenda de donya Victoria Penya de Amer, llegida per lo Sr. Sardá.

Accéssit: «La font del miracle» de D. Jascintó Verdaguer, Pbre.

ANELL D' OR (producció dramática): No s' adjudicá 'l premi.

Accéssit: «Plogut del cel» obra que deixá escrita lo difunt poeta catalá D. Felip Pirozzini. Ne llegí alguns fragments lo Sr. Sardá.

MEDALLÓ DE PLATA (prosa): «No n' hi ha d' altre» quadro de costums de D. Emili Vilanova, llegit en alguns fragments per l' autor.

- Accésit*: «Joguinas» quadro de costums de D. Antoni Careta.
- A TRES MEDALLÓ DE PLATA (prosa): «Los tres toms» quadro de costums de D. Antoni Careta y Vidal.
- Doná las gracias en acabat lo soci D. Carles Pirozzini ab un apropiat discurs ab que terminá la sessió.
- La concurrencia que era nombrosa, dominanthi la jovenalla mes coneguda en lo camp de las lletras catalanas, aplaudí calurosament totas las composicions llegidas que be s' ho mereixian, y fou galantment obsequiada á mitja sessió per un delicat bufet. Aquesta fou també amenisada per la execució que feu en lo piano de algunas pessas triadas lo jove Sr. Fajes.
- Desde l' aparició de nostre anterior número s' han estrenat las següents produccions catalanas: á Novetats, *¡La por!* sarsuela en un acte de D. Narcís Capmany, música del Mtre. Manent; á l' Espanyol, *Una calaverada*, també en un acte y *La nit de San Joan*, rondalla fantástica en un acte y 4 quadros de D. Vicens Baruta: á Jovellanos, *Un jorn de sanch*, drama en 2 actes de D. Domingo Campins y la pessa *Un desgraciat* de D. Albert Torres; á l' Odeon la producció en 2 actes *Lo rosari de l' aurora*; á Quevedo *Los papers de la ditxa*, y al Liceo *Gent de barri* de D. Bartoméu Carcassona (Rosa Pich), també pessas en un acte.

SUMARI

GAYETÁ VIDAL VALENCIANO.	Lo mon invisible en la literatura catalana.	233
J. NARCÍS ROCA.	La factible Diputació general de Catalunya.	243
JOSEP PUIGGARI.	Sermó del Bisbató.	257
MARÍA DE BELL-LLOCH.	Nostre Senyor tanca una porta y n' obra una altra.	278
JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.	Recort dels Tres Toms.	288
FRANCISCO MASPONS Y LABRÓS.	Literatura popular.	290
J. ROCA Y ROCA.	L' Ombra de la Mort.	307
JASCINTO TORRES Y REYETÓ.	La Catedral.	310
JOAN SARDÁ.	Bibliografía.	313
	Consistori dels Jochs Florals.	315
	Novas.	316